

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus
Tractatus de Prædestinatione, de Trinitate, de Angelis, & de homine

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Disp. III. De relationibus divinis,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77146](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77146)

(referente D. Thomâ infra quæst. 34. art. 2. ad 3.)
 Verbum Divinum, eo dicitur Verbum quo Fi-
 lius. Ex quibus hoc argumentum conficitur: Deus
 non est eo intelligens quo volens, nec eo iustus
 quo misericors; propter distinctionem virtua-
 lem, quæ inter voluntatem & intellectum, nec
 inter iustitiam ac misericordiam reperitur:
 Sed ex Augustino, Verbum Divinum eo dicitur
 verbum quo Filius: Ergo ratio Verbi, & ratio
 Filii identificantur in secunda Trinitatis Perso-
 na, absque virtuali discrimine.

Quod autem distinguantur ratione alicujus
 connotationis, quæ in ratione Verbi, non verò
 in ratione Filii importatur, ut asserit secunda
 pars corollarii, manifestum est. Nam Verbum
 connotat representationem creaturarum, quam
 non connotat ratio Filii, qui solum dicit ordi-
 nem ad generantem. Item Verbum, in ratione
 Verbi, & ut manifestativum, dicit ordinem ad
 totam Trinitatem quam manifestat; Filius ve-
 ro, in ratione Filii, solum dicit respectum ad Pa-
 trem, a quo generatur.

Advertendum tamen est, hanc connotatio-
 nem in Verbo non importari magis principaliter
 & in recto, sed minus principaliter & in obli-
 quo. Verbum enim in recto & magis princi-
 paliter dicit relationem realem ad Patrem dicen-
 tem; in obliquo autem & minus principaliter
 importat respectum rationis ad creaturas, in eo
 representatas & manifestatas. Unde S. Thomas
 in 4. quæst. 34. art. 3. ad 4. Nomen idea principaliter
 est importatum ad significandum respectum ad crea-
 turas, & idem pluraliter dicitur in Divinis. Sed nomen
 Verbi principaliter importatum est ad significandum re-
 lationem ad dicentem, & ex consequenti ad creaturas,
 inquantum se intelligendo intelligit omnem creatu-
 ram. Et quæst. 4. de veritate art. 5. in corp. Quia
 Pater principaliter dicit se generando Verbum suum,
 & ex consequenti creaturas, idem principaliter, &
 quasi per se, Verbum refertur ad Patrem; sed ex con-
 sequenti, & quasi per accidens, refertur ad creaturam:
 dicit enim Verbo, ut per ipsum creatura dicatur. Un-
 de quando in corpore ejusdem articuli ait, hoc
 nomen Verbi imponi ad significandum aliquid
 absolutum, cum aliquo respectu, solum intendit
 docere, quod Verbum Divinum, in ratione Ver-
 bi, non importat solum relationem ad dicen-
 tem, sed etiam divinam naturam ut representat.
 Nam in Verbo adæquate sumpto duo in-
 cluduntur, nempe ratio representationis actua-
 lissimæ objecti, & insuper ratio expressi, reali-
 terque producti ad dicentem. Unde licet in linea
 absoluta, & in Verbo præintellecto Personis,
 non possit reperiri ratio Verbi propriè & adæ-
 quate, defectu relationis realis ad dicentem, im-
 proprie tamen & inadæquate illi competit: qua-
 tenus in divina essentia invenitur ratio intelle-
 ctiva in ultima actualitate, & representationis ac-
 tualissimæ, naturæ, ac reatorum, & creatura-
 rum, ut in Tractatu de attributis ex eodem S.
 Doctore ostendimus.

A rationale animam esse, quæ tota est in toto
 corpore, & tota in minima ejus parte. Existimant
 alii Deum esse, qui totus ubique est, & nullibi
 est. Verissima est utraque sententia: mihi tamen
 addere licebit, relationem maximum quid in
 minimo esse. Vix enim explicari potest, quanta
 sit ejus tenuitas, debilitas, ac fragilitas. Nullius
 ferè est entitatis & subsistentiæ, nullius activita-
 tis ac efficaciam, nullius soliditatis ac permanen-
 tiæ; vaga semper ac nutans, semperque mobilis
 inter duos terminos, huc & illuc discurrit, & vel
 subjecti cui adhæret, vel termini quem respicit,
 destructione, vel propriæ fragilitatis pondere,
 eodem ferè momento quo nascitur, evanescit.
 Ubi tamen in Deo reperitur, tanta est ejus digni-
 tas, nobilitas, ac majestas, ut sacratissimum Tri-
 nitatis mysterium, quo nihil in Christiana Re-
 ligione nobilius & excellentius est, in solis rela-
 tionibus originis fundetur ac subsistat, illisque
 divinæ constituentur ac distinguantur personæ,
 ac denique illis sublatis, penitus ruerent præci-
 pua nostræ fidei fundamenta. Unde Angelicus
 Doctor, ubi de divinis processionibus, quæ sunt
 fundamenta divinarum relationum disseruit,
 statim de ipsis relationibus disputat; acturus
 postea de divinis personis, tam in communi,
 quam in particulari.

ARTICVLVS I.

An inter relationem divinam, & divinam ef-
 fectivam, sit aliqua distinctio actualis
 ante operationem intellectus.

§. I.

Præmittuntur quæ sunt certa de fide, & refe-
 runtur sententiæ.

SUPpono primò tanquam certum de fide, da-
 tum in Deo relationes reales. Quod, relictis plu-
 ribus Conciliorum & SS Patrum testimoniis,
 duplici ratione probat D. Thomas hinc art. 1.
 Prima habetur in argumento *sed contra*, his ver-
 bis: Pater non dicitur nisi à paternitate, & Filius à
 filiatione: si igitur paternitas & filiatione non sunt in
 Deo realiter, sequitur quod Deus non sit realiter Pa-
 ter & Filius, sed secundum rationem intelligentiam tan-
 tum, quod est hæresis Sabelliana.

Quod si contra rationem istam objicias: Deus
 dicitur realiter dominus, & tamen relatio domi-
 nii non est realis in Deo. Similiter Christus de-
 nominatur realiter filius B. Virginis, & tamen fi-
 liatio in ipso non est nisi relatio rationis, ut docet
 S. Thomas 3. parte quæst. 15. art. 5. Ergo etsi re-
 latio paternitatis, non realis sed rationis esset,
 denominaret tamen realiter Patrem.

Respondeo denominationem à nomine relati-
 vo tunc esse realem, etiam si relatio sit rationis,
 quando fundamentum est reale, à quo tunc pro-
 venit realis denominatio: unde licet relatio do-
 minii in Deo, & filiationis in Christo, rationis
 sit: quia tamen earum fundamentum est reale,
 nempe creaturarum productio, & B. Virginis
 generatio, Deus dicitur realiter dominus &
 Christus realiter filius B. Virginis. Cæterum in
 Patre divino, si paternitas non esset realis, non
 daretur reale fundamentum: nam paternitas
 supra generationem fundatur, quæ requirit rea-
 lem distinctionem geniti à generante; cumque
 distinctio in divinis personis sumatur à relatio-
 nibus,

DISPUTATIO III.

De relationibus divinis.

Ad quæst. 28. D. Thomæ.

Quærent Philosophi quid illud sit, quod
 maximum in minimo est? Censent aliqui
 Tom. II.

nibus, si ista non essent reales, distinctio realis A inter personas esse non posset, ac proinde nec realis generatio unius ab altera, supra quam fundatur paternitas: unde sublata realitate relationum, reale fundamentum non manet, à quo possit denominari realiter Pater.

3 Secunda ratio, quam habet S. Doctor in corpore articuli, sic ab eo proponitur. *Cum aliquid procedit à principio ejusdem nature, necesse est quod ambo, scilicet procedens & id à quo procedit, in eodem ordine conveniant, & sic oportet quod habeant reales respectus ad invicem. Cum igitur processiones in Divinis sint in identitate nature, necesse est quod relationes, quæ secundum processiones divinas accipiuntur, sint relationes reales.*

Præterea: Cum personæ divinæ realiter distinguantur, & hæc distinctio non possit esse secundum aliquid absolutum, quia perfectiones absolutæ toti Trinitati communes sunt, necesse est illam desummi ab aliqua relatione reali; & sic necessariò poni debent in Deo relationes reales. Ita discurrens idem S. Doctor qu. 8. de potentia art. 1.

4 Confirmatur: Cum divinæ personæ summâ unitate ac simplicitate gaudeant, minimâ omnium oppositionum debent inter se opponi ac distingui: Sed oppositio relativa omnium minima est, nam illa quæ contradictoriè, contrariè, aut privativè opponuntur, sese mutuo excludunt, & ab eodem subiecto expellunt; quæ autem relativâ oppositione gaudent, tantum abest quòd sese excludant aut expellant, quin potiùs ita se mutuo inferunt ac ponunt, ut uno destructo non possit aliud subsistere: Ergò in Trinitate necessariò poni debent relationes reales, quibus divinæ personæ inter se relativè opponantur, & realiter distinguantur.

5 Neque huic orthodoxæ veritati officit quod dicit Boëtius in libro de Trinitate: *Similis est relatio in Trinitate Patris ad Filium, & utriusque ad Spiritum Sanctum, ut ejus quod est idem, ad id quod est idem.* Non officit, inquam, quia ut declarat D. Thomas hic art. 1. in resp. ad 2. *Boëtius assimilat relationes, quæ sunt in Divinis relationi identitatis, (quæ est secundum rationem tantum) non quantum ad omnia, sed quantum ad hoc solum, quod per hujusmodi relationes non diversificatur substantia, sicut nec per relationem identitatis.*

6 Quando verò ipsemet S. Doctor in corpore ejusdem articuli ait: *Solum in his quæ dicuntur ad aliquid, inveniuntur aliqua secundum rationem tantum, & non secundum rem:* non intendit docere relationem in creatis non esse verum accidens reale, & realiter afficiens subiectum; sed loquitur de relatione in communi, & secundum rationem analogam, quæ abstrahit à relatione reali & rationis; illudque inter relationem & alia prædicamenta discrimen constituit, quòd licet in aliis prædicamentis possit fingi aliquid secundum rationem, putà chimæra, per modum substantiæ, quantitatis, aut qualitatis, in ea tamen, nec ratio substantiæ, nec quantitatis, nec qualitatis, verè & absolutè invenitur; sicut in relationibus quas intellectus format, verè & absolutè reperitur ratio relationis in communi. Nam relatio sic sumpta secundum propriam rationem solum significat respectum ad aliquid, qui verè & absolutè in relationibus rationis invenitur. Quantitas autem aut qualitas, secundum propriam rationem, etiam in communi sumptam, & superiorè ad eam quæ prædicamenta constituuntur, significant aliquid inhærens alicui, quod verè & ab-

solutè in chimæra, per modum quantitatis aut qualitatis conficta, non reperitur; sicut nec esse per se, in chimæra conficta per modum substantiæ.

Suppono secundò tanquam fidei veritatem, Relationes quæ in creaturis sunt accidentiæ inhærentiæ subiecto, in Deo, ut sic loquar, substantificari: Tum quia, cum Deus sit actus purus & immutabilis, est incapax omnis formæ accidentalis: Tum etiam quia relationes in Deo sunt divinæ personarum constitutiæ, & (ut postea ostendemus) cum divina natura seu substantia realiter identificatæ: Tum denique, quia hoc exigit summa & incircumscripta divini esse immensitas & infinitas. Deus enim (explicatur hæc ultima ratio) est, ut docet Nazianzenus oratione in natali Domini, tanquam infinitum quoddam essentia pelagus, *ἄλατος ὄρατος*: Videmus autem hanc esse Oceani proprietatem, ut omnium fluviorum, rivulorū, & fontium aquas, in ipsum perenni cursu fluctes, in seipsum transformet: Ita ut cum ejus vastissimum sinum subeunt, pereant omnium fluminum tituli, nomina, & qualitates, & una sit maris aqua. Similiter ergo omnia quæ in creaturis proprios & innatos habent defectus, ubi immensum hoc Divinum Pelagus intrant, propriis statim liberata imperfectionibus, in anam & simplicissimam Dei mutantur naturam; ita ut, sicut docet Gregorius, apud Deum labentia stent, mutabilia immutabilitatem consequantur, temporalia æternitatem; & ipsa accidentiæ subsistant.

Suppono tertio tanquam de fide certum, Relationes & essentiam in Deo non distingui realiter entitivè. Cujus contrarium docuisse Gilbertum Porretanum, referunt D. Thomas hic art. 2. & infra quæst. 39. art. 1. D. Bonaventura in 1. dist. 13. art. 1. & frequenter id censent ceteri Theologi, contra Vazquem disp. 120. cap. 1. & 2. asserentem Gilbertum solam distinctionem formalem inter relationes & essentiam possit esse. Sententia tamen Gilberti damnata est in Concilio Rhemensis sub Eugenio III. ubi fuit definitum tres personas divinas esse unam essentiam Dei, & relationes ipsas esse Deum, quod in sententia Gilberti verificari non potest. Et in Concilio Lateranensi definitur, in Divinis non esse quærenitatem rerum: esset autem rerum quaternitas, si relationes entitivè realiter ab essentia differrent.

Porro præterquam quod Gilberti sententia falsitas ex dicendis constabit, breviter hic ostenditur, & simul probatur nostra suppositio. Primum, quia in Divinis omnia sunt unum, ubi non obstat relationis oppositio: At in earum relationes & essentiam non intercedit relationis oppositio, cum nec essentia ad relationes, nec relationes ad essentiam referantur: Ergo relationes & essentia sunt unum entitivè.

Secundò, Ex opposita sententia sequitur evidentè, personas divinas simplices omnino non esse, sed compositas realiter ex essentia & relatione: Consequens est absurdum: Ergo etc. Probatur sequela: Compositio est distinctio unio: At in persona divina daretur unio relationis & essentia, realiter distinctarum: Ergo realis compositio.

Tertio, Relatio divina est ens reale, ut ostendimus: At non est ens reale creatum, aliàs persona divina ex creata & divina entitate constaret: Ergo est saltem identicè ens reale divinum, & consequetè nequit à divina essentia realiter entitivè distingu-

Unde Concilium Rhemense con-

A ctuali ante operationem intellectus. In quo tres reperio Theologorum sententias.

Prima est Durandi in 1. dist. 33. quæst. 1. asserentis relationes divinas distingui ab essentia, distinctione modali, hoc est, non tanquam rem & rem, sed ut rem & modum.

Secunda est Scoti in 1. dist. 2. quæst. 7. & dist. 8. quæst. 4. & pluribus aliis in locis, in quibus inter relationes & essentiam ponit distinctionem quandam, quam vocat formalem, aut ex natura rei, & quam dicit *precedere intellectum omni modo*: de qua distinctione plura diximus in Tractatu de Attributis.

Dist. 3. art. 3.

Tertia & vera sententiâ defendit, essentiam & relationes nullo genere actualis distinctionis ante operationem intellectus gaudere, sed realiter formaliter identificari cum illis, & solum virtualiter & ratione ratiocinatâ ab illis distingui. Hanc tenent omnes Thomistæ, imò & omnes ferè Theologi, exceptis Scoti Discipulis, qui subtilis Magistri vestigiis inhaerentes, distinctionem formalem actualem, & præcedentem omnem mentis operationem, inter divinam essentiam & relationes ac attributa defendunt.

§. II.

Sententia Durandi rejicitur.

C Dico primò : Inter relationes & essentiam non datur distinctio realis modalis.

Probat primò. Quia non minùs ex sententia Durandi sequitur personam divinam esse realiter compositam, quam ex sententia Gilberti, supra impugnata. Sicut enim si esset distinctio entitativa inter essentiam & relationes, resultaret ex illis compositio realis entitativa in persona divina, ita etiam si distinguerentur modaliter ab essentia, resultaret ex illis compositio modalis, quæ summæ Dei simplicitati repugnat.

Respondet Durandus, negando sequelam Majoris. Quia (inquit) ex modo & re modificata non resultat compositio realis: omnis enim realis compositio est per hoc quod unum alteri inhaereat, vel illud informet; modus autem non inhaeret rei cuius est modus, nec illum informat: unde si humanitas Christi dimitteretur à Verbo, haberet alium modum essendi, non tamen haberet aliam compositionem.

Sed contra primò: Compositio nihil est aliud quam distinctorum unio: Ergo si modus à re cuius est modus realiter distinguatur, & ex illis unitis unum tertium resultet, voluntariè asseritur non resultare compositum.

Secundò: Ex hac responsione sequitur, Angelum esse omnino simplicem in linea substantiæ: Consequens est contra communem Theologorum consensum: Ergo &c. Probatur sequela: Angelus enim, juxta hanc solutionem, non est compositus ex natura & subsistentia, & aliàs est ex pers. compositionis ex materia & forma: Ergo erit simplex omnino in linea substantiæ.

Tertio rejicitur hæc solutio: Christus est Persona composita ex subsistentia Verbi, & humana natura, ut docet D. Thomas 3. p. quæst. 2. art. 4. quem communiter sequuntur Theologi, & consentit ipse Durandus in 3. dist. quæst. 3. & tamen nec natura humana inhaeret subsistentiæ Verbi, nec subsistentia inhaeret naturæ humanæ; cum ex utroque imperfectio maxima in Verbo inferatur, scilicet Verbi mutatio: Ergo quod personalitas divina sit modus naturæ non inhaerens, non impedit quin

Z. 2. ex na-

Præcipuum autem fundamentum quo ducatur Gilbertus, ad ponendam distinctionem realem entitativam inter relationes & essentiam, erat (utrefert Otto Frisingensis, de rebus geblis Frederici Imperatoris libro 1. cap. 56.) Ne

Verum hoc fundamentum ruinotum est: Nam ut docet D. Thomas hic art. 3. ad 1. & infra quæst. 10. art. 1. possunt aliqua esse idem uni ter-

propter oppositos respectus quos in suis proprijs rationibus important: ut patet in motu, quo non multiplicato, plura sunt actio & passio, quæ cum illo identificantur. Et si proprietates entis oppositione relativâ inter se gaudeant, sicut divinæ personæ, possent multiplicari realiter, ratione entis, in eis transcendentaliter inclusâ, manente immultiplicatâ. Unde licet admittatur identitas realis inter relationes divinas & essentiam, non opus est propterea cum Arrio dividere essentiam, vel cum Sabellio in singularitatem redigere personas. Ut enim eleganter ait Tertullianus contra Praxean cap. 8. *Trinitas per confertos & connexos gradus à Patre decurrens, & Monarchia nihil obstripit, & divinitas intactam protegit.* Et D. Bernardus 5. de considerat. cap. 8. *Non abducimur ab hac unitatis professione, asseritione trium: cum in hac Trinitate non invenimus multiplicatam, sicut nec solitudinem in natura. Quamobrem cum dico unum, non me turbat Trinitatis numerus, qui essentiam non multiplicat, non trinitas, nec pariter. Rursum cum dico tria, non me arguit unitatis unitas, quæ illa quæcumque tria, seu illos tres, nec in confusione cogit, nec in singularitate re-*

legit. Et ut verba Theodoretæ, quæ Gilbertus in favorem suæ sententiæ allegabat, intelligenda sunt de identitate tam secundum rationem, quam secundum rem, sive de identitate tam virtuali, quàm formali. Si enim natura & persona in Deo, ita essent unum, ut pluribus non æquivalerent, & virtuali non gauderent distinctione, non possent, indivisâ manente essentia, multiplicari personæ; nec communicari essentia, in communicabili manente relatione. Sed de hoc infra reddibit sermo, cum fundamenta Durandi & Scoti convellamus. In eodem sensu ait Hilarius, non esse idem naturam, quod res naturæ: quæ scilicet differunt virtualiter, & quoad modum significandi. Quo pacto D. Thomas quæst. 2. de Potentia art. 2. ad 14. similia verba Augustini, infra referenda, exponit.

Hisigitur ita suppositis: quod in dubium veritas est, an licet relatio & essentia divina non distinguantur realiter entitativè tanquam duæ res, distinguantur tamen aliquâ distinctione a-

Tom. II.

Tom. II.

Tom. II.

Tom. II.

ex natura & personalitate resulteret realis compositio, si semel asseratur realiter modaliter inter se distingui. Ad casum autem à Durando adductum, dicendum est, quod si humanitas à Verbo dimitteretur, componeret personam humanam, cum tamen antea non componeret personam creatam.

20 Probatur secundò conclusio: Nam ut supra arguebamus contra Gilbertum, in Concilio Lateranensi, in capite *damnamus* de summa Trinitate & fide catholica, definitum fuit contra Abbatem Joachum, in Deo non esse quaternitatem rerum: Sed si relationes realiter modaliter ab essentia differrent, esset in Deo rerum quaternitas, scilicet tres relationes, & divina essentia; unde Patres Concilii non aliam assignant rationem, cur in Divinis non sit quaternitas rerum, nisi quia personæ identificatur cum divina essentia, dicunt enim: *Quædam summa res est Pater, Filius, Spiritus Sanctus, non quaternitas, quia qualibet trium Personarum est illa res*: Ergo &c.

21 Respondet Durandus, ibi non damnari quamlibet quaternitatem, cum omnes Catholici admittant quaternitatem relationum in Deo, sed solum quaternitatem personarum, quam Abbas Joachum ponebat in Deo, & imponebat Magistro Sententiarum: vel ad summum proferri quaternitatem rerum, aut entitatum; & totum hoc salvari, admittà distinctione modalis personalitatis à natura divina: quia relationes divinæ non constituunt quatuor personas, sed tantum tres, & cum sint modi quidam incompleti, nec plures res, nec plures entitates dici possunt.

22 Ceterum quod primò in hac definitione asseritur: scilicet in hac definitione Concilii Lateranensis damnari tantum quaternitatem personarum, nullatenus sustineri potest. Tum quia constat, Abbatem Joachum hanc non imposuisse Magistro. Tum etiam, quia ex hoc sequitur, quod posset, salva fide hujus definitionis, defendi quaternitas entitativa rerum; cum modo illa entitas à Personis distincta, persona non esset: Consequens est contra omnes Theologos, & expressè pugnat cum causali Concilii dicentis: *Quædam summa res est Pater, Filius, & Spir. S. non quaternitas; quia qualibet trium Personarum est illa res, videlicet Substantia, Essentia, seu Natura Divina*: Ergo &c.

23 Contra id verò quod secundo loco dicitur: nempe relationes divinas non esse res aut entitates, sed tantum modos incompletos, multipliciter arguitur. In primis enim esse modum incompletum, & non entitatem & rem, est maxima imperfectio, & importat dependentiam quandam à re quam modificat: Ergo non debet attribui Deo; & in hoc Durandus pejus videtur errasse, quam Gilbertus.

24 Secundò: Vel modus ille est creatus, vel increatus: Si creatus, non potest naturam divinam afficere & modificare, esset enim magna imperfectio modificari & informari aliquo creato. Si est increatus, est actus purus: Ergo summa entitas: Ergo non est modus, qui est infima entitas, & minor accidere, sed est substantia, quæ est nobilior.

25 Tertio: Si divinas relationes sint modi, & non res, aut entitates, sequitur in Deo non esse Trinitatem rerum, seu entitatum, sed tantum modorum, & tres divinas personas modaliter tantum inter se distingui: Consequens est contra fidem: Ergo solutio data non consonat fidei. Sequela Majoris, quantum ad primam partem, manifesta

videtur: Nam in Deo tres sunt tantum relationes personales: Ergo si illæ non sint res & entitates, sed tantum modi quidam incompleti, asserentes divinam essentiam, sequitur in Deo non esse Trinitatem rerum, seu entitatum, sed tantum modorum. Probatur verò quantum ad secundam, personalitates ad invicem, cum distinctio personarum ex personalitatum distinctione peritur: Ergo si divinas personalitates modaliter solum inter se differant, sequitur divinas personas modaliter solum & non realiter inter se differre.

Denique, Esto quod divina personalitas modus sit, verè tamen à parte rei existit. Ergo vel essentia divina, vel existentia creatæ, inter quas non datur medium? Secundum est hæreticum: Ergo primum est dicendum. Ac non potest existere existentia divina realiter à se distincta, alias non esset actus purus, sed in potentia ad illam: Ergo existentia divina èi realiter identificata; & consequenter essentia divina, quæ à sua existentia est indistincta, debet cum relationibus realiter identificari.

Argumenta Durandi eadem ferè sunt ac fundamenta Scoti: unde §. 4. diluuntur.

§. III.

Impugnatur sententia Scoti.

C Dico secundò: Inter relationes & essentiam divinam non est distinctio realis formalis, sive ex natura rei, ante intellectus operationem.

Probatur primò: Quæ sunt omnino idem, non distinguuntur actu ante intellectus operationem; cum omnimoda identitas omnem realem actualem distinctionem excludat: At relationes & essentia divina sunt idem omnino, ut constat ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. *damnamus* de summa Trinitate ubi sic habetur: *Licet igitur alius sit Pater, alius Filius, alius Spir. S. non tamen aliud, sed id quod est Pater, est Filius, & Spiritus Sanctus: IDEM OMNINO*. Et Augustinus libro 7. de Trinitate cap. 6. ubi ait: *Non aliud est Deo esse, aliud Personam esse, sed IDEM OMNINO*: Ergo nullà distinctione actuali ante operationem intellectus gaudere possunt.

Probatur secundò: Quæ distinguuntur actu ante operationem intellectus, non differunt solà ratione: At relationes solà ratione ab essentia differunt: Ergo non distinguuntur formaliter, vel ex natura rei, ante operationem intellectus. Major patet, Minor probatur ex Concilio Florentino sess. 8. in qua Joannes Latinus Theologus dixit: *Divina Substantia & Persona, re quidem sunt idem, secundum autem modum intellectus nostre differunt*. Quod statim Marcus, Græcus

Theologus concessit, & confirmavit Andreas, dicens sess. 19. *In communi, tum Græcorum, tum Latinorum Doctorum Theologia, multum differre simpliciter proferre divinam substantiam, vel Patris substantiam (hoc est substantiam, ut ibi statim explicat) haudquaquam tamen èo proferre substantiam, ut re differant, quando quidem solà ratione ac intelligentià differre creduntur*. Ubi ne quis dicere, differre solà ratione, idem significare, ac differre ratione formalitè à parte rei, ut Scoti Discipuli respondent: consultò additum est, *ut intelligenti, vel secundum modum intellectus nostre: ut intelligeremus solam distinctionem rationis, quæ inter intellectum, esse inter divinam essentiam, & personas seu relationes*.

Tertio probatur conclusio, evertendo precipuum Scoti fundamentum, qui ex eo probat paternitatem distinguere ab essentia formaliter, quod essentia communicatur Filio, & non Paternitas: At hec ratio, vel probat entitativam utriusque distinctionem, vel non convincit formalem: Ergo vel nimis probat, vel nihil probat. Major patet, Minor probatur. Essentia communicatur entitativè Filio, & Paternitas entitativè negatur de illo, & non solùm formaliter; aliàs Pater & Filius formaliter solùm, & non entitativè distinguerentur: Ergo si ex hoc quod essentia divina communicatur Filio, & non Paternitas, aliqua realis distinctio colligitur, debet colligi nedum formalis, sed etiam entitativa. Unde, ut supra vidimus, Gilbertus Porretanus eodem fundamento ductus, asseruit relationes divinas realiter entitativè distinguere à divina essentia, eique esse solùm assistentes, sive extrinsecus affixas.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Communicari entitativè, & esse incommunicabile, possunt de eadem entitate affirmari, ratione infinitatis in entitate, ut omnes Catholici contra Gilbertum profitentur: Ergo communicari, & non communicari formaliter, possunt etiam de eadem formalitate verificari, propter infinitatem rationis formalis; & consequenter ex eo quod essentia communicatur Filio, & non communicatur illi paternitas, malè infert Scotus, inter essentiam & paternitatem distinctionem realem formalem reperiri.

Denique, probari potest conclusio, & distinctio illa Scoti confutari, variis & efficacissimis rationibus, quibus in Tractatu de Attributis ostendimus, divina attributa, nec inter se, nec ab essentia divina, distinctione illà formali, seu ex natura rei, ante operationem intellectus distincta. Rationes illas breviter & compendiosè articulemus; quia fusè & lato calamo eas lococitato prosecuti sumus, & ibidem Scotistarum responsiones adduximus, & confutavimus: unde ex hoc loco petenda sunt quæ hîc desiderari possunt.

Prima ergo ratio sumitur ex divina simplicitate, quæ non minus videtur lædi ac violari distinctione illà formali Scoti, quàm distinctione entitativè Gilberti, & modali Durandi. Cùm enim compositio nihil aliud sit quàm distinctio in uno, sicut unio distinctorum entitativè, hæc compositio entitativam; & unio distinctorum modaliter, compositio modalem; ita unio distinctorum realiter formaliter, est compositio realis formalis.

Secunda ratio est, quia omnimoda simplicitas non minus distinctioni quàm compositioni opponitur: simplicitas enim est species unitatis, unitas autem in indistinctione consistit: Ergo omnimoda simplicitas, est omnimoda unitas, & omnimoda indistinctio.

Tertia ratio petitur ex infinitate Dei, Sicut enim entitas infinita petit identitatem entitativam, cum omni eo quod in suo conceptu imperfectionem non dicit; ita infinitas formalis petit formalem identitatem cum omni ratione, quæ in suo conceptu nullum defectum importat; & per consequens cum divinis relationibus & attributis, quæ in suo conceptu nullam dicunt imperfectionem. Unde egregiè Cajetanus in præloquæ 19. art. 1. §. Ad evidentiam horum: scid quod sicut in Deo secundum rem, sive in ordine reali, est una res non purè absoluta, aut resultans ex utraque, Tom. II.

A sed eminentissimè & formaliter habens quod est respectivi, imò multarum rerum respectivarum, & quod est absoluti: ita in ordine formali, seu rationum formalium secundum se, non quoad nos loquendo, est in Deo unica ratio formalis, non purè absoluta, nec purè respectiva; non purè communicabilis, nec purè incommunicabilis, sed eminentissimè ac formaliter continens & quidquid absoluta perfectionis est, & quidquid Trinitas respectiva exigit. Oportet autem sic esse, quia oportet cuilibet simplicissima rei secundum se maxime uni, respondere unam adequatam rationem formalem: alioquin non esset per se primò unum intelligibile à quovis intellectu. Et confirmatur, quia Verbum Dei unicum tantum est: constat enim verbum si perfectum est, adquare id cuius est. Fallimur autem (subdit doctus ille Cardinalis) ab absolutis & respectivis ad Deum procedendo, eò quod distinctionem inter absolutum & respectivum, quasi priorem re divina imaginamur; & consequenter illam sub altero membro oportere poni credimus; & tamen est totum oppositum, quoniam res divina prior est ente, & omnibus differentiis ejus; est enim super ens & super unum &c. Propterea quemadmodum virtutes inferiores, non ut dearticulata & distincta inter se, ad unam solam virtutem, etiam formaliter elevarunt; multo magis absolutum & respectivum ad unam rem & rationem formalem divinam elevarunt.

Quarta ratio. Id habet essentia divina, ratione suæ infinitatis, quod habet ens ratione suæ transcendentia: Sed ens ratione suæ transcendentia ita habet includi in suis proprietatibus & modis, seu rationibus contrahentibus; ut nec per intellectum quem possit ab eis perfectè præfendi, sicut docent Philosophi in Metaphysica: Ergo & divina essentia, ratione suæ infinitatis, tam intimè clauditur in relationibus & attributis, ut ab illis nedum ullà distinctione reali actuali, sed nec rationis quidem per modum excludentis & exclusi distinguatur possit.

Denique, Omne subiectum à forma realiter distinctum, ad illam comparatur ut potentia ad actum, & perfectibile ad perfectivum: Ergo si essentia divina à relationibus & attributis realiter modaliter, aut formaliter distingueretur, esset ab illis perfectibilis & actuabilis, & ad illa se haberet, sicut potentia ad actum, & perfectibile ad perfectivum; quod rationi & perfectioni actus purissimi repugnat.

Mitro rationes Philosophicas, quæ militant contra distinctionem illam Scoti, quam aliqui ex ejus Discipulis dicunt, nec realem esse, nec rationis, sed mediam inter utramque: quod certè monstrum est in Metaphysica. Cùm enim omnis distinctio, non secus ac unitas, sequatur entitatem; sicut nulla entitas fingi potest media inter ens reale & rationis, ita nec ulla distinctio.

§. IV.

Durandi & Scoti fundamenta solvantur.

Objicies primò: Augustinus 7. de Trinit. c. 4. ait, quod Deus non eo Deus est, quo Pater: Sed Deus est Deus Deitate, & Pater Paternitate: Ergo Deitas non est Paternitas.

Respondeo cum D. Thoma qu. 4. de potentia art. 2. ad 14. quod quando Augustinus dicit Deum non eo esse Deum quo Patrem, intelligit, non eo, non quoad realitatem & entitatem, sed quoad modum significandi: quia Deus Paternitate significatur ut ad alterum se habens, Deitate verò, ut in se consistens. Et quod hic sit verus

Z 3 Augu-

Augustini sensus, patet ex eo quod ibidem cap. 6. ait: *Cum dicimus Personam Patris, non aliud dicimus quam substantiam Patris.* Et ibidem asserit, quod non aliud est Deo esse, aliud Personam esse, sed idem omnino, ut supra retulimus: quod certe non diceret, si aliquam distinctionem realem inter divinam essentiam & paternitatem agnosceret.

38 Dices: Augustinus ibidem statuit hoc discrimen inter sapientiam divinam & paternitatem, quod Pater eo est Deus, quo est sapiens, non autem eo Deus est quo Pater: Sed hoc discrimen non potest subsistere, nisi paternitas realiter distinguatur ab essentia: Ergo distinctio aliqua realis inter essentiam & relationes ponenda est; cumq; illa non possit esse entitativa, ut de fide B
verumque est, & supra contra Gilbertum ostendimus, debet esse modalis, ut asserit Durandus, vel saltem formalis, & ex natura rei, ut docent Scotus & ejus Discipuli. Major & Consequentia patent. Minor vero probatur. Sapientia virtualiter distinguitur a divina essentia: Ergo ut verum sit, Deum non esse Deum eo quo Pater est, bene autem eo quo sapiens est, inter Paternitatem & Deitatem major quam virtualis est constituenta distinctio, & per consequens realis modalis, vel formalis ex natura rei.

39 Respondeo concessa Majori, negando Minorem: ad ejus probationem, concedo Antecedens, & nego Consequentiam. Nam D. Augustinus ibi non loquitur de constitutivo Deitatis in ratione naturæ, & prout ab attributis distinguitur, sed de esse absoluto communi tribus Personis, sive attributali, sive per modum naturæ. Sic autem loquendo de Deo, subsistit prædictum discrimen, quod statuit inter divinam sapientiam & paternitatem: nam quamvis utraq; virtualiter solum distinguatur a divina natura per modum naturæ; prima tamen percipet ad esse absolutum Divinitatis, ut tribus Personis commune, tanquam constitutivum illius, non in esse naturæ, sed in aliquo esse absoluto & attributali, non tamen altera. Et sic verum est dicere, quod Pater eo est Deus quo est sapiens, non autem eo est Deus quo Pater.

40 Objicies secundo: Duo prædicata contradictoria non possunt verificari de uno & eodem, absque distinctione actuali, secluso opere intellectus: Sed duo prædicata contradictoria verificantur de essentia divina & relationibus: Ergo habent aliquam distinctionem actualem, secluso opere intellectus. Minor patet, quia de essentia verificatur quod sit communicabilis, de relationibus vero quod sint incommunicabiles. Major vero probatur: quia si duo prædicata contradictoria verificarentur de uno & eodem, sine distinctione actuali, secluso opere intellectus, verificaretur simul idem realiter esse & non esse, quod est impossibile.

41 Huic argumento (quod est præcipuum fundamentum Adversariorum) omisso variis solutionibus, quas in Tractatu de attributis, loco supra citato, fusè expendimus, breviter respondeo, negando Majorem: sufficit enim distinctio virtualis, ut de aliqua re actu una, possint verificari extrema opposita contradictorie, & consequenter ut non sint, formaliter contradictoria respectu ipsius. Cum enim distinctio virtualis, quoad hoc æquivaleret distinctioni actuali: sicut de duobus actualiter distinctis enunciatur duo extrema contradictorie opposita (puta de

substantia in creatis, quod non sit ad aliud, & de relatione, quod ad aliud se habeat) ita si aliqua sibi rationem substantiæ & relationis, identifice quivaleat; duo extrema contradictorie opposita debent de illa posse verificari, quatenus est virtualiter plura ratione suæ eminentiæ. Et sic cum Dei substantia, ut potè eminentissima, comprehendat simul rationem essentiæ & relationis, cum virtuali distinctione, debet simul de illa verificari, quod sit communicabilis, & quod sit incommunicabilis.

Potest que hæc doctrina duplici exemplo illustrari. Nam anima rationalis, simplici sibi entitate, æquivaleret formis plantarum in virtute vegetandi, & formis brutorum in virtute sentiendi, & aliquatenus Angelis in virtute intelligendi; verumque est de illa dicere, virtutem intelligendi illi convenire, quâ mens est, id est quatenus æquivaleret Angelis, & non convenire illi quâ anima est; sumendo nomen anime pro eadem, quatenus vegetans & sentiens est. Item licet in re sit eadem potentia volendi, quæ est principium liberum, & principium operandi per modum naturæ; si ramen secundum priorem considerationem vocetur libertas, & secundum posteriorem vocetur natura, tunc de eadem re est verum dicere: libertas eligit, natura non eligit; libertas peccat, natura non peccat; & similia. Cur ergo similiter simplicissima Dei essentia, ratione infinitæ amplitudinis & eminentiæ quæ gaudet, & quæ æquivaleret absoluto & respectivo non a quæ, poterit secundum diversas æquivalentias diversa, & contraria prædicata suscipere; ac de illa verificari, quod sit communicabilis secundum quod æquivaleret absoluto, & incommunicabilis prout æquivaleret relationi & personalitati. Unde ad probationem in contrarium dicendum est, quod de eodem formaliter non potest simul verificari esse & non esse; bene tamen de eodem materialiter, & secundum diversas rationes & formalitates, seu æquivalentias, ut patet in exemplis adductis.

Quare in hac materia, ab affirmativa de prædicato infinito, non valet consequentia ad negativam; ut si dicas: *Substantia divina est non communicabilis: Ergo non est communicabilis*, quia tunc committitur aliquis defectus, & arguitur ad termino non distributo ad distributum. Preterea hæc fallacia hoc exemplo aptissimo declaratur. Si quis ita argueret: *In Garumna sunt non pisces: ergo in Garumna non sunt pisces*: non valeret consequentia, quia negatio infinitanter sumpta antecedenti non distribuit pro omnibus que sunt in Garumna, bene tamen in consequenti. Unde in antecedenti facit hunc sensum: est aliquid in Garumna quod non est piscis; & in consequenti significat nihil esse in Garumna, quod sit piscis. Idem defectus committitur in proposito. Nam cum dicitur: *formalitas divine substantiæ est non communicabilis*, negatio infinitanter sumpta non distribuit essentiam seu entitatem divinam, quoad omnia que includit, vel quibus æquivaleret; aliis propositio esset talis. Cum vero dicitur, quod eadem formalitas non est communicabilis; negatio sumpta negativè, distribuit substantiam, quoad omnem suam formalitatem, & facit hunc sensum, quod substantiæ divine formalitas, secundum nullam suam rationem est communicabilis.

Ex his solum maneat aliud argumentum, cui de

potissimum confidunt Adversarii, & quod etiam est unum ex præcipuis Durandi & Scoti fundamentis. Illa enim (inquiunt) distinguntur distinctione aliqua actuali ante operationem intellectus, quorum unum realiter, & independenter ab omni operatione intellectus communicatur, alio non communicato: Sed essentia divina realiter, & independenter ab omni operatione intellectus, communicatur Filio per æternam generationem, non verò paternitas; ut enim dicitur in Concilio Florentino in litteris sanctæ unionis, *Omnia quæ Patris sunt, ipse Pater unigenitus Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem*: Ergo essentia divina & paternitas distinguntur distinctione aliqua actuali, saltem modalis, vel extrinsecæ, ante operationem intellectus.

Sed (præterquam quod hoc argumentum probat dari non solum modalem aut formalem, sed etiam entitativam distinctionem inter essentiam divinam & paternitatem; cum essentia divina entitativè communicetur Filio, & paternitas entitativè negetur de illo, & non solum formaliter; aliàs Pater & Filius formaliter solum, & non entitativè distinguerentur, ut supra arguimus) solutio patet ex jam dictis. Sicut enim distinctio rationis, fundata in eminentia rei, sufficit de illa possint verificari prædicata contradictoria, ita eadem distinctio rationis sufficit, ut re ipsa Pater Filio communicet divinam essentiam, non verò paternitatem. Ita expressè docet D. Thomas quæst. 7. de potentia art. 1. ad 5. his verbis: *Dicendum quod de eo quod est verum, & differens ratione, nihil prohibet contradictoria verificari, ut docet Philosophus 3. physic. Sicut patet quod idem punctum re, differens ratione, est principium & finis, & secundum quod est principium non est finis, & e contrario. Vnde cum essentia & proprietate sunt idem re, & differant ratione, nihil prohibet, quædam sit communicabile, & aliud incommunicabile. Idem docet in hac parte quæst. 39. art. 1. ad 2.*

Ratio autem hujus doctrinæ est, quia licet distinctio rationis non sit à parte rei, ejus tamen fundamentum (eminentia scilicet, seu virtutis divinæ entitatis & substantiæ multipliciter) à parte rei repetitur, & præcedit omnem intellectus operationem. Pluralitas autem virtualis in Deo idem præstare potest, quod facit pluralitas formalis in rebus creatis: sicut lux Solis, quia est calor virtualiter, totum id præstat, quod facit calor formalis. Cum ergo in rebus creatis pluralitas formalis faciat quod unum communicetur, alterò non communicatur, idem præstare poterit in Deo pluralitas virtualis, seu infinita divinæ substantiæ & entitatis eminentia, ratione cujus absoluto & respectivo, & per consequens entitati communicabili & incommunicabili perfectè æquivaler.

Hæc doctrina & responsio variis exemplis illustrari potest. Nam, ut supra dicebamus, sola eminentialis distinctio inter intellectiorem & naturam divinam, sufficit ut à visione beatificæ participetur formaliter divina intellectio, non naturæ natura; & e contra à gratia habituali participetur formaliter natura, & non intellectio. Item sola eminentialis distinctio inter essentiam divinam, sub conceptu speciei & formæ intelligibilis, & sub conceptu naturæ, sufficit ut unius mensibus Beatorum formaliter sub conceptu speciei, & in esse intelligibili, non autem sub conceptu naturæ, & in esse entitativo. Denique

A eadem eminentialis contentia ac distinctio facit, ut anima rationalis non eodem modo se communicet omnibus partibus corporis humani, & ut aliquas informet solum secundum gradum vegetativum, alias secundum gradum sensitivum, & in aliis opera vitæ rationalis exerceat. Cur ergo eadem eminentia non poterit idem præstare in Deo, in operationibus ad intra, & facere quod Pater per æternam generationem communicet suam essentiam Filio, non communicando illi paternitatem? Unde hæc & similes objectiones procedunt ex eo quod non confideramus, quod illa præstantissima ratio divina est supra omne ens, & ejus divisionem; subindeque supra omne communicabile & incommunicabile; quæ sunt divisiones entis limitati & finiti; & ita absq; ulla sui limitatione & distinctione, eminenter utrumq; munus præstat & relativi & absoluti; & secundum quod præstat munus relativi, est incommunicabilis; secundum verò quod præstat munus absoluti, est communicabilis: quare hæc divina ratio communicatur Filio, quoad absoluta, & non quoad relativa.

Contra hanc solutionem & doctrinam instat 46 Aureolus apud Capreolum in 2. dist. 1. quæst. 3. Effectus in actu habet causam in actu: Sed quod non sint contradictoria communicabile & incommunicabile, distingui & non distingui, est effectus in actu ante omnem actum intellectus: Ergo habet causam in actu; sed causa ejus est distinctio: Ergo est ibi distinctio ante omnem actum intellectus. Nec sufficit respondere, quod ibi est distinctio fundamentaliter: sic enim causa non esset in actu, & tamen effectus esset in actu, contra Philosophum 5. Metaph. & 2. Physicorum.

Ad hanc instantiam acutissimè respondet 47 Cajetanus infra quæst. 39. art. 1. concedendo quidem, hunc effectum, scilicet quod non sint contradictoria seu impossibilia communicabile & incommunicabile, habere causam in actu in Divinis, quæ non est alia nisi distinctio; sed tamen non oportet ut sit distinctio actualis in actu, sed satis est distinctio virtualis in actu: effectus enim in actu, non necessariò requirit talem causam in actu, quæ determinatè sit causa univoca, sive formaliter continens effectum, sed requirit causam tantum in actu sufficientem, sive ea univoca sit, sive æquivoca; ut patet in calore actu producto, qui non solum potest esse ab igne, qui est actu calidus formaliter, sed etiam à Sole, qui est tantummodo eminenter, sive virtualiter calidus. Ita in proposito, quod affirmatio & negatio non repugnent, potest provenire vel ex causa univoca in actu, quæ erit distinctio actualis in actu eorum, de quibus affirmatio & negatio dicuntur; vel ex causa sufficienti quidem, & in actu, sed æquivoca. Et hujusmodi est distinctio virtualis, quæ actu reperitur inter essentiam & relationem, à qua tanquam à causa æquivoca procedit prædictus effectus. Hanc doctrinam bene notandam esse monet Cajetanus in omnibus materiis, ubi de causa distinctionis secundum rationem ex parte rei à Scotistis & aliis molestamur: *hoc enim uno (inquit) omnium ora obstrues.*

ARTICULUS II.

An essentia divina sit de conceptu formali & quidditativo relationum, & e converso?

§. I.

Quibusdam praeiudiciis referuntur sententiae, & prima conclusio statuitur.

48 **N**otandum primò, aliqua posse inter se realiter formaliter identificari, & tamen unum non esse de conceptu quidditativo alterius: ut patet in homine, in quo singularitas realiter formaliter à gradu specifico & genetico non distinguitur, ut suppono ex metaphysica, & tamen non est de conceptu quidditativo speciei, sed se habet ut accidens logicum vel metaphysicum respectu illius. Item rationalitas est identificata realiter formaliter cum animalitate, & tamen nemo dicet esse de quidditate illius, aliàs non posset à rationalitate praescindi; sicut ens à suis modis seu differentiis praescisum non est. Quamvis ergo divinae relationes realiter formaliter identificentur cum essentia, ut contra Scotum articulo praecedenti ostendimus: adhuc restat dubium, an essentia sit de conceptu quidditativo relationum, & relationes de conceptu essentiae: Pro cuius resolutione.

Notandum secundò, essentiam divinam dupliciter posse concipi: uno modo, conceptu quasi transcendentali, prout praecise dicit rationem entis increati, & actus puri, quae in omnibus perfectionibus divinis transcendentaliter includitur; sicut ens creatum transcendentaliter se habet ad substantiam & accidens, & ad omnes perfectiones creatas; alio modo, prout reduplicativè significat rationem divinae naturae, & quatenus est eminenti quodam modo radix divinarum operationum & attributorum.

49 Notandum tertio, duobus modis aliquid ad essentiam seu quidditatem alterius posse pertinere: primò ut ejus constitutivum, seu differentiam essentialem; quo pacto rationalitas ad essentiam hominis pertinet: secundò ut modum aut terminum intrinsecum, à quo petit essentialiter modificari aut terminari; sicut modi essendi per se & in alio se habent respectu entis. His praemissis.

50 Circa propositam difficultatem tres sunt celebres sententiae. Prima docet, nec essentiam esse de conceptu quidditativo relationum, nec relationes de conceptu quidditativo essentiae. Ita Molina disp. 6. concl. 4. Vazquez disp. 127. cap. 2. Alarcon Tract. 5. disp. 2. cap. 13.

Secunda existimat essentiam quidem esse de conceptu formali relationum, sed relationes non esse de conceptu essentiae. Hanc defendunt ex Thomistis Ferrariensis, Zumel, & Gonzalez; & ex Patribus Societatis Suarez, Granado, & Arrabal.

Tertia deniq; quae communior est in Schola D. Thomae, asserit essentiam esse de conceptu relationum, & relationes de conceptu essentiae. Non tamen ab omnibus eodem modo defenditur haec sententia. Quidam enim distinguunt essentiam divinam per modum transcendentis, & per modum naturae: priori modo asserunt esse de quidditate relationum, & e converso relationes de conceptu quidditativo essentiae, secus autem in posteriori acceptione. Alii hujus distinctionis non fa-

ciunt mentionem. Alii denique expressè asserunt mant essentiam divinam sub utraq; ratione esse de quidditate essentiae. Pro explanatione veritatis dico primo: Ratio entis divini est de quidditate divinarum relationum.

Probatur primò ex Divo Thoma infra quartum 33. art. 3. ad 1. ubi de communibus & essentialibus loquens, ait: *illa includuntur in intellectu priorum: in intellectu enim Persona Patris intelligitur Deus.* Ex quibus verbis hoc argumentum conficio. Essentia divina, ut habet rationem transcendentis increati, includitur essentialiter in persona divina: Ergo & in divina personalitate.

Consequentia probatur: Tum quia in Divina nihil dicit concretum quoad rem, quod non dicat etiam abstractum, licet differant quoad modum significandi; unde D. Thomas hic & quaeq; 8. de potentia art. 2. eodem modo philosophatur de concretis & de abstractis. Tum etiam quia sicut totum quod est de formali conceptu Dei, est etiam de conceptu formali Deitatis; ita & totum quod est de conceptu formali Patris, est etiam de conceptu formali paternitatis.

Probatur secundò conclusio ex eodem D. Doctoris hic art. 2. & infra quartum 39. art. 1. ubi docet, quod sicut se habet esse inherens & accidentale respectu relationis creatae, ita se habet esse substantiale divinum, respectu relationis increatae ac divinae: Sed esse inherens & accidentale est de conceptu formali relationis creatae, ut docetur in Logica: Ergo esse substantiale divinum, seu ratio substantiae divinae & increatae, est de conceptu formali relationis divinae.

Tertio suadet eadem veritas: Si divinae relationes non includerent in suo conceptu rationem entis divini, non includerentur in conceptu illius & consequenter isti conceptus distinguerentur cum mutua exclusione: Sed hoc est impossibile: Ergo &c. Major ab Adversariis ultro conceditur. Minor autem, quam negat, sic probatur. Ex conceptibus mutuo se excludentibus non potest non resultare compositio saltem rationis: At haec cum simplicitate divinarum personarum nequit subsistere: Ergo &c.

Respondetis, quod licet divina simplicitas excludat realem aut formalem compositionem, imò compositionem metaphysicam ex genere & differentia; non tamen excludit omnem compositionem virtutalem, aut rationis, quae ex genere & differentia non sit.

Sed contra: Non minoris imperfectionis est compositio rationis ex forma sive modo, & subiecto, quam ex genere & differentia; cum in utraq; aliquid potentialitatis admiscerit necessarium; non enim minus comparatur ut potentia subiectum ad formam, quam genus ad differentiam: At compositio admixta, est ad minus et relegari debet à Deo, quam compositio ex genere & differentia.

Adde quod, data inter formalitates divinas mutuam conceptuum exclusionem, per bonam consequentiam inferretur possibilis compositio metaphysica ex genere & differentia: Ergo si haec relegendatur à Deo, non minus removere debet distinctio conceptuum, cum mutua exclusionem operativa. Probatur Antecedens: nam eo ipso quod sit possibilis mutua exclusio conceptuum, poterit dari conceptus aliquis non communis, à particularibus omnibus praecisus; v.g. ratio communis personae, à tribus personis omnino praecisus.

Atqui admissa communitate ista cum præcisi- A
one commoda, ponitur univocatio, cum in tali
conceptu nulla actu imporetur diversitas; &
univocacione admissa, conceptus ille commu-
nis genericus erit: Ergo admissa mutua exclu-
sione objectivâ conceptuum, per bonam conse-
quentiam inferitur possibilis compositio meta-
physica ex genere & differentia.

Denique probatur conclusio ratione, quâ
sentit S. Bernardus contra Gilbertum serm. 80.
in Cantica, ubi sic ait: *Recedant novellinon Dia-*
listi, sed Hæretici, qui magnitudinem quâ magnus
est Deus, & item bonitatem quâ bonus, sed & sa-
piantiam, quâ sapiens, & justitiam quâ justus, postre-
mo Divinitatem quâ Deus est; Deum non esse im-
possibile disputant. Sed si Deus non est, quid est? Eo-
dem modo nobis licebit arguere: Cum enim
paternitas, ut distinguitur virtualiter à natura
divina, sit essentialiter ens, & non sit creatum,
patet: si non est essentialiter ens divinum &
in creatum, quid essentialiter est? cum inter ens
divinum & ab alio, & inter creatum ac increatum, ni-
hil possit assignari medium.

Respondet Vazquez ubi supra: quod licet
inter esse ens à se, & ab alio, inter creatum &
in creatum, in re non detur medium, factâ tamen
aliquâ reduplicacione, vel addito aliquo mo-
do, potest medium assignari. Sicut inter esse
album & non album, in re medium non datur, si
tamen reduplicatio fiat de homine ut discursi-
vo, prout sic, nec albus, nec non albus est. Ita
patet, inter hoc quod est relationem à parte
rei esse ens creatum, vel increatum, non datur
medium, unde relatio divina à parte rei ens in-
creatum est: reduplicando tamen supra relatio-
nem, ut virtualiter ab essentia distinctam, nec
est essentialiter ens creatum, nec increatum; sed
solum relatio.

Sed contra primò: Reduplicatio illa distin-
ctionis virtualis ab essentia, non tollit quin es-
sentialiter prædicetur de illa ratio entis ut sic;
alioquin divinae relationes sub tali reduplica-
tione essent purum nihil, aut merum ens ratio-
nis. Ergo nec tollit quod de illa essentialiter præ-
dicetur aliquod ex membris, per quæ adæquatè
dividitur ens: Sed non ens creatum: Ergo ens di-
vinum & increatum. Minor subsumpta, & ulti-
ma Consequentia patent: prima autem proba-
tur. Nam verificato ente ut sic, si nullum ex
membris dividendibus verificetur, illa non adæ-
quabitur rationem divisi, & consequenter divi-
no adæquata non erit.

Contra secundò: De quocumque affirmatur
ens, & negatur ens divinum, affirmatur ens
creatum, non solum in re, sed quavis factâ red-
uplicacione: Ergo pariter affirmato ente, & ne-
gato creato, rectè colligitur affirmatio entis di-
vini, non solum in re, sed etiam sub quacumque
reduplicacione.

Addo quod exemplum adductum est omni-
no extra rem. Diviso enim hominis in album
& non album, non est essentialis, sed subjecti in
accidentia: unde cum accidentia subjecto non
competant, nisi ut existenti, & sint extra rei es-
sentialiam, nec ratione essentia cum reduplicatio-
ne subjecto conveniant; consequens fit quod
addit, ly essentialiter, vel reduplicatâ essentia,
nec unum nec alterum extremum de subjecto
affluatur, sed subjectum præscindat ab utroq;
extremo. In nostro autem casu divisio est essen-
tialis, & divinum cum illa reduplicacione con-

veniens est essentialiter, ac proinde aliquod ex-
tremum, sive unum ex membris dividendibus,
cum illa reduplicacione ei competere debet.

§. II.

Statuitur secunda conclusio.

Deo secundò: divina essentia, non solum sub
ratione entis increati, sed etiam sub ratione
naturæ considerata, est de quidditate divina-
rum relationum. Hæc conclusio licet sit contra
aliquos recentiores Thomistas, asserentes natu-
ram divinam sub conceptu naturæ non includi
intrinsicè & essentialiter in divinis relationi-
bus, manifestè tamen sequitur ex fundamentis
jam statutis, quæ vel nihil probant, vel hanc et-
iam conclusionem evidenter demonstrant.

In primis enim certum est, essentiam divinam,
nec dum sub ratione entis increati, sed etiam sub
conceptu naturæ consideratam, esse de essentia
& quidditate divinarum personarum. Sicut e-
nim persona humana essentialiter includit natu-
ram humanam, cuius est individua substantia,
ita & persona divina naturam divinam essentia-
liter debet includere: Ergo divina essentia, sub
ratione naturæ, est de essentia & conceptu for-
mali divinarum relationum & personalitatum.
Consequentia patet ex supra dictis: nam, ut su-
pra ex D. Thoma dicebamus, nihil dicit concre-
tum in Deo, quod non dicat etiam abstractum;
licet quantum ad modum significandi differant.
Unde sicut totum quod est de conceptu Dei, est
etiam de conceptu formali Deitatis; ita omne
quod essentialiter importatur in conceptu divi-
narum personarum, includitur etiam in concep-
tu divinarum personalitatum, seu relationum.

Præterea, si relatio in Deo non includeret in
suo conceptu divinam essentiam, ut reduplica-
tivè habet rationem naturæ, non clauderetur
etiam in conceptu ipsius essentia, ut concedunt
illi Authores contra quos disputamus: At hæc
mutua exclusio repugnat simplicitati Dei: Ergo
&c. Probatur hæc Minor: quia eo ipso quod
divina natura non claudat, nec claudatur in
conceptu paternitatis, erit in potentia ad illam,
anquam ab illa determinabilis & actabilis:
Ergo ex illa & paternitate resultabit compositio
rationis ex actu & potentia; quæ (ut supra
ostendimus) non minus pugnat cum simplici-
tate Dei, quam compositio ex genere & diffe-
rentia. Ut ergo hoc inconveniens vitetur, asse-
rendum est, essentiam divinam, etiam sub for-
malitate naturæ consideratam, esse de conceptu
quidditativo divinarum relationum, nec posse
ab illis perfectè abstrahi, sed implicitè saltem
in eis includi.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio:
Relatio divina non solum determinat seu mo-
dificat Deitatem sub ratione essentia, vel enti-
tatis increate, sed etiam sub conceptu naturæ,
& quatenus est radix divinarum operationum,
& actum notionalem: Ergo si ex hoc quod
determinat Deitatem sub ratione essentia, vel
entitatis increate, cum mutua exclusione con-
ceptuum, sequitur compositio rationis ex essen-
tia & relatione; ex eo etiam quod determinet
Deitatem sub conceptu naturæ, & detur mutua
exclusio conceptuum, inferitur compositio ra-
tionis ex relatione & essentia per modum natu-
ræ considerata.

Dices fortè, quod ut nulla ex Deitate sub con-
ceptu naturæ, & ex paternitate, resultet com-

positio, sufficit Deitatem sub conceptu entitatis increatae claudi in conceptu paternitatis.

Sed contra: Etsi ratio entis, transcendentaliter inclusa in substantia, transcendat differentias contrarias substantiæ, quia tamen hæc sub proprio conceptu non transcendit illas, facit cum eis compositionem metaphysicam: Ergo quoddam ratio entis divini & increati transcendentaliter imbibatur in Deitate sub conceptu naturæ, & claudatur essentialiter in conceptu paternitatis, non impedit quominus ex Deitate sub conceptu naturæ, & ex paternitate illam terminante, resultet compositio rationis, si Deitas sub ratione naturæ non sit de conceptu essentiali paternitatis.

65. Tertiò probatur conclusio. Quidquid prædicatur de paternitate realiter, essentialiter prædicatur de illa: Sed essentia divina, ut habet rationem naturæ, prædicatur realiter de paternitate: Ergo & essentialiter. Minor patet, Major autem probatur. Subjectum prædicationis est essentialiter in potentia ad id quod realiter de illo & non essentialiter prædicatur; sicut est etiam in potentia formali ad id quod prædicatur de ipso entitativè & non formaliter: Sed paternitas divina ad nihil est in potentia essentialiter, quod de ipsa realiter prædicatur; aliàs actus purus non esset: Ergo nihil prædicatur de divina paternitate realiter, quod essentialiter non prædicetur de illa.

Confirmatur: Quidquid prædicatur realiter de paternitate divina, debet prædicari de illa cum summa unitate possibili: At unitas identitatis essentialis major est, quam unitas solius identitatis realis, & aliàs est possibilis, ut ex argumentorum solutione constabit: Ergo &c.

66. Denique in favorem ejusdem conclusionis militat evidens testimonium D. Thomæ, desumptum ex primo ad Annibaldum dist. 33. quæst. unica art. 1. ad 4. quod ita procedebat. De quocumque prædicatur essentia, prædicantur essentialia attributa: hæc autem non prædicantur de proprietatibus; non enim dicitur quod paternitas sit sapiens, vel quod creet: Ergo proprietates non est essentia. Cui argumento sic respondet: Ad quartam dicendum, quod attributa essentialia possunt significari in abstracto, vel in concreto: sicut in abstracto sic essentialiter prædicantur & de essentia & de proprietate in abstracto acceptis; dicimus enim quod essentia divina, vel etiam paternitas, est bonitas vel sapientia Dei. Ex quibus verbis evidenter probatur nostra conclusio. Nam argumentum quod sibi D. Thomas opposuerat, procedebat de divina essentia, nedum per modum essentia, vel entitatis increata, sed etiam per modum naturæ considerata: At de illa prout sic asserit prædicari essentialiter, si in abstracto sumatur, de divinis relationibus: Ergo manifestè sentit divinam essentiam sub ratione naturæ esse de conceptu illarum essentialiter. Major in qua est difficultas, probatur. Argumentum procedebat de essentia, quatenus est radix attributorum: At essentia, prout est attributorum radix, non est essentia per modum essentia tantum, vel entitatis increata, sed etiam per modum naturæ: Ergo &c. Probatur Major: Etenim major argumenti erat hæc: De quocumque prædicatur essentia, prædicantur essentialia attributa; quam propositionem concessit D. Thomas: At hæc propositio solum est vera de essentia, ut est attributorum radix: Ergo argumentum procedebat de essentia ut radice attributorum.

67. Confirmatur hic discursus, & ampliùs expli-

atur. Nam de quo prædicatur essentialiter attributa in abstracto, prædicatur essentialiter natura divina per modum naturæ: Sed D. Thomas loco allegato aperte facit prædicari essentialiter attributa in abstracto de paternitate: Ergo de illa prædicatur essentialiter divina essentia sub conceptu naturæ. Probatur Major: Attributa divina, sive in concreto, sive in abstracto, radicanter in divina natura sub conceptu naturæ: Ergo non stat ea prædicari de aliquo essentialiter, de quo non prædicetur natura divina sub conceptu naturæ.

Confirmatur ampliùs: non minore difficultatem reperitur Adversarii in eo quod attributum sapientia, ut habet rationem attributi, & virtualiter distinguitur ab essentia, sit de conceptu formali divinarum relationum, quia quod natura divina, ut habet rationem naturæ, & quatenus est radix attributorum, ad conceptum quidditivum illarum pertinet: Sed D. Thomas primum concessit, ut patet ex verbis relatis: Ergo & illi secundum debent concedere.

Ex dictis inferes primò, Deitatem sub ratione essentia consideratam, includi essentialiter in relationibus: Tum quia ratio essentia & natura identificatur in Deo sine virtuali discrimine, ut in Tractatu de attributis ostensum est: Tum etiam quia rationes quæ id probant de Deitate sub conceptu naturæ, à fortiori id demonstrant de Deitate sub conceptu essentia.

Inferes secundò, Deitatem, sub conceptu essentia & naturæ, esse de quidditivo attributorum conceptu, quod multi concedunt quæ respectu relationum id negant; constatque eisdem argumentis, quibus respectu relationum hujusmodi inclusionem ostendimus.

§. III.

Diluuntur argumenta Adversariorum.

Contra præcedentes conclusiones impugnantur Copponunt Adversarii celebre testimonium D. Thomæ, desumptum ex quæst. 8. de Potentia art. 2. ad 6. ubi ait: Per se autem prædicatur aliquod de aliquo, quod prædicatur de eo secundum propriam rationem; quod verò non secundum propriam rationem prædicatur, sed propter reidentitatem, non ita prædicatur per se. Cùm ergo dicitur: Essentia divina paternitas, non prædicatur paternitas de essentia divina, propter identitatem rationis, sed propter identitatem rei; & similiter nec essentia de paternitate, quæ alia est ratio essentia & relationis. Ergo sentit D. Thomas, essentiam divinam non esse de ratione formali relationum, nec de illis prædicari essentialiter, sed veluti accidentaliter. Unde ibidem subdit: Licet in Deo nullum sit accidens, est tamen quedam similitudo accidentis, in quantum quædam invicem prædicantur secundum accidens, & differunt ratione, sunt unum subjecto.

Respondeo primò Divum Thomam in hac parte quæst. 39. art. 6. ad 2. expresse asserere, quod ista propositio est per se: Pater est Deus, quam ista, Deus est Pater. Unde quando loco allegato dicit hanc propositionem: Essentia divina est paternitas; non esse per se, intendit solum non esse per se, ex parte modi significandi, non autem ex parte rei significata; sic enim eisdem se explicat in resp. ad 4. ubi ait: Relativè divina, licet significent id quod est divina essentia, non tamen per modum essentia: quia non per modum

modum inexistens, sed per modum se habentis ad a-

Unde juxta D. Thomam, *divinae relationes, quantum ad modum significanti, se habent per modum accidentis, & prædicatur veluti accidentaliter de divina essentia, quamvis ex parte rei significantæ sint de conceptu ejus quidditativo, & de illa prædicatur essentialiter, ut s. sequenti ex eodem S. Doctore ostendimus.*

Secundò responderi potest, D. Thomam, nomine prædicationis per se, & secundum propriam rationem, intelligere id quod prædicatur de aliquo, tanquam expressum ejus constitutum: hoc autem modo, nec paternitas de essentia, nec essentia de paternitate prædicatur; paternitas enim non est expressum constitutum naturæ divinæ, nec essentia est expressum constitutum paternitatis; sed quid implicite inclusum in illa, ratione summæ actualitatis. Non autem negat D. Thomas, essentiam per se formaliter de paternitate enuntiari, tanquam prædicatum transcendentaliter in illa inclusum, imò potius id docet locis supra allegatis.

Objicit secundo Vazquez: Relationes divinas, sicut per rationem, adveniunt divinæ essentiae, & personas divinas constituunt: Sed non possent per rationem advenire essentiae, nec personas divinas constituere, si divinam essentiam in suo conceptu includerent: Ergo essentiam in suo conceptu non includunt. Major parer, Minor etiam quoad primam partem videtur certa. Quod enim intelligitur advenire alteri, illud secundum rationem non includit; sicut quod alteri advenire realiter, non includit illud realiter. Probatur verò quantum ad secundam. Constitutum non potest dicere totum quod est in re constituta: At qui si relationes in se includerent divinam essentiam, & dicerent totum quod personæ divinæ; illæ enim relationem tantum cum divina natura important: Ergo non possent personas divinas in ratione personæ constituere. Sicut si rationale in suo conceptu includeret essentialiter animal, non constitueret proprie hominem, sed potius esset ipse homo.

Respondeo concessa Majori, negando Minoram, quantum ad utramque partem. Ad probationem primæ partis dicendum est, veram esse Majorem de eo quod advenit alteri, illudque determinat quoad explicitum & implicitum; scilicet autem de eo quod solum advenit & determinat quoad explicitum: ut patet in ente, cui secundum rationem adveniunt modi essendi per se, & in alio, illudque per rationem determinat; & tamen ens est de conceptu modorum, quia modi secundum rationem solum explicitam concipiuntur enti advenire, illudque per majoris solum expressionem determinare & contrahere. Unde quia relationes divinæ, solum quantum ad rationem explicitam, concipiuntur essentiae advenire, illamque per majorem solum expressionem determinare, hoc non impedit, quin divina essentia in eis implicite includatur. Quare.

Ad probationem secundæ partis ejusdem Minoris, distinguo Majorem. Constitutum non potest dicere totum quod est in re constituta, explicitè concedo: implicitè nego: nam modus essendi per se constituit ens in ratione substantiæ, & tamen ratione entis in suo conceptu implicite includit. Item Deus dicitur proprie Deitate constitutus, quamvis Deitas, quantum ad rem significatam, importet totum quod Deus, Cur ergo si-

A militer, paternitas v. g. non poterit personam Patris constituere, quamvis implicite divinam essentiam includat, & consequenter implicite dicatur totum quod explicitè in persona Patris importatur?

Explicatur hoc magis. Duplex est genus constitutionis: una est per compositionem realem, vel rationis, qualis est constitutio physica hominis ex corpore & anima, & constitutio metaphysica ex animali & rationali: altera est per omnimodam simplicitatem, qualis est constitutio divinæ naturæ & personæ. Quod primo modo constituit, neque explicitè, neque implicite potest totum includere, quod in re constituta reperitur: ut patet in exemplo adducto de constitutione hominis, nam neque anima realiter includit corpus, neque rationale includit animal per rationem, sed illud à suo conceptu excludit. Quod verò secundo modo constituit (ut contingit in proposito) non debet quidem explicitè dicere totum quod est in re constituta, potest tamen implicite illud in se includere: nam, ut dicebamus, Deitate constituitur Deus, tanquam formā, & tamen Deitas, quantum ad rem significatam, importat totum quod Deus.

Tertio arguunt Adversarii ex pluribus absurdis & inconvenientibus, quæ videntur sequi ex nostra sententia. In primis enim, si divina essentia de paternitate prædicetur essentialiter, de illa etiam prædicabitur essentialiter quod sit communicabilis tribus personis: Sed hoc repugnat, cum incommunicabilitas sit de ratione paternitatis: Ergo &c. Sequela Majoris probatur. De quo prædicatur essentialiter divina essentia, prædicatur etiam omne prædicatum illi essentialiter: Sed esse communicabilem tribus personis, est prædicatum essentialiter divinæ essentiae: Ergo si divina essentia de paternitate prædicetur essentialiter, de illa etiam prædicabitur essentialiter quod sit communicabilis tribus personis.

Secundò inferunt, si essentia divina in relationibus essentialiter includeretur, multiplicatis relationibus, illa realiter multiplicaretur: Sed hoc est contra fidem, & destruit mysterium Trinitatis: Ergo &c. Sequela probatur: Non aliâ ratione, multiplicatis realiter relationibus, multiplicatur entitas divina, nisi quia entitas divina transcendit relationes, & in illis essentialiter includitur: Ergo si divina essentia in relationibus essentialiter includatur, illasque transcendat, multiplicatis realiter relationibus, illa realiter multiplicabitur.

Tertio sequeretur, inquit, produci essentiam divinam, productâ filiatione: quia non aliâ ratione, productâ filiatione, producitur ejus realitas, nisi quia est illi essentialis: Ergo si divina essentia sit essentialis filiationi, productâ illa, produceretur.

Quartò, Si divina essentia prædicetur essentialiter de filiatione, hæc propositio erit vera: *Filiatio est entitas improducta*: At hoc est falsum, cum opposita propositio sit vera, scilicet, *Filiatio est entitas producta*: Ergo &c.

Denique inferunt, Si essentia divina includatur essentialiter in paternitate; sicut verum est dicere, quod Pater essentia divinam intelligit, ita dici poterit, quod Pater paternitate intelligit: Sed hoc videtur absurdum: Ergo idè quod prius.

Respondeo negando hæc absurda & inconvenientia sequi ex nostra sententia. Unde ad primum, nego sequelam Majoris: ad cujus probationem, distinguo Majorem: De quo prædicatur

essentialiter divina essentia, prædicatur etiam omne prædicatum illi essentialiter: vel absolute, vel cum addito, concedo Majori absolute semper, nego Majorem; & sub eadè distinctione Minoris, nego Consequentiam. Itaque, de paternitate non potest absolute & sine addito dici, quod sit communicabilis Filio, bene tamè cum addito, & cum specificatione essentia. Unde licet hæc propositio sit falsa: *Paternitas est communicabilis Filio*: hæc tamen est vera: *Paternitas est essentia divina communicabilis Filio*. Et certè Advertarii eadè difficultate premuntur, cum fateantur hanc propositionem esse veram, *Paternitas est realiter essentia divina*: hanc autem falsam: *Paternitas est realiter communicabilis Filio*. Sicut ergo, ut essentia divina prædicatur realiter de paternitate, necessarium non est quod communicabilitas prædicatur realiter absolute, sed solum cum addito & specificatione essentia, asserendo: *Paternitas est essentia divina realiter communicabilis*. Ita in nostra opinione est dicendum de prædicatione essentiali.

83 Dices: Intellectio, volitio, justitia, & misericordia, aliaque divina attributa prædicantur absolute, de quocumque prædicatur essentia divina. Ergo pariter de paternitate absolute dici poterit, quod sit communicabilis tribus personis, si de illa prædicetur essentialiter divina natura.

Sed nego Consequentiam: quia prædicata quæ essentialiter affirmantur de essentia vel natura divina, sunt in duplici differentia: alia enim de illa affirmantur absque reduplicatione superioritatis ejus, & virtualis distinctionis quæ à relationibus differt: alia verò prædicantur de illa, ut superior est ad personas, & reduplicatà virtuali distinctione ab illis. Prædicata primi generis absolute prædicantur, de quocumque absolute affirmatur essentia; unde absolute dicuntur de paternitate intellectio, volitio, &c. secus autem prædicata posterioris conditionis. Cum ergo communicabilitas affirmetur de essentia, cum reduplicatione superioritatis realis, quam habet ad tres personas, & virtualis distinctionis ab illis, consequens est, quod non affirmetur de quavis relatione absolute, sed cum addito & specificatione essentia.

Hoc explicari potest exemplo desumpto ex Philosophia. Nam essentialiter est ens, quod sit specificativum nostri intellectus; & tamen quamvis ens absolute dicatur de rationalitate, non dicitur absolute de illa quod sit specificativum intellectus humani, sed cum addito & specificatione entitatis. Unde hæc propositio est falsa: *Rationalitas specificat intellectum humanum*: hæc autem vera: *Rationalitas sub conceptu entitatis intellectum humanum specificat*; & hoc non alia de causa, nisi quia specificatio convenit enti, non absolute, sed cum reduplicatione expressionis proprii conceptus, & distinctionis quæ gaudet à differentis.

Ad secundum inconveniens, nego sequelam Majoris. Ad cujus probationem, concessio Antecedente, nego Consequentiam, & paritatem. Ratio discriminis est, quia realitas divina transcendit relationes per modum prædicati communis communitate rationis, abstrahentis à relatione & absolute: transcendentia autem divinæ essentia non est per communitatem rationis, sed realem; & ideo, relationibus multiplicatis, non debet divina essentia multiplicari realiter.

85 Ad tertium, nego etiam sequelam: ad cujus

A probationem, distinguo Antecedens: Non ab ratione, productà filiatione, producitur equa realitas, nisi quia est illi essentialis: per modum prædicati communis communitate rationis, concedo Antecedens: Ex præcisa ratione prædicati essentialis, nego Antecedens, & Consequentiam. Essentia enim divina est essentialis relationibus, ut communis, non communitate rationis, sed reali: unde sicut hac ratione non multiplicatur realiter, ad realem multiplicationem relationum, ita nec producitur, illis productis.

Ad quartum admitto sequelam Majoris, & nego Minorem: non enim opponuntur illa, filiationem scilicet divinam esse entitatem multiplicatam, & esse entitatem productam: quatenus convenit filiationi ratione essentia, & alterum ratione expliciti quod dicitur filiationi. Sicut hac de causa conceduntur istæ propositiones: Tres divinæ personæ sunt una res, & sunt tres res: prima est vera ratione essentia quam Personæ implicanti: secunda ratione relationum quæ exprimunt, qui constabit ex infra dicendis.

Ad ultimum inconveniens nego sequelam. Licet enim intelligere, per quod natura divina constituitur, de paternitate essentialiter prædicetur; istaque propositio sit verissima: *Paternitas divina est essentialiter intelligens, imò & ipsam intelligere*: non potest tamen dici, quod Pater paternitate intelligit: quia in hac propositione duplicatur explicitus conceptus paternitatis, & distinctio virtualis quæ ab essentia divina distinguitur; sicut supra dicebamus de hac propositione: *Paternitas divina est communicabilis*. Unde sicut hic syllogismus: *Essentia divina est pluribus communicabilis: Paternitas est essentia divina: Ergo Paternitas est pluribus communicabilis*: non valet, nec est propriè expostivus, quia medium est commune multis; ita nec iste: *Pater intelligit divinam essentiam: Paternitas est formaliter divina essentia: Ergo Pater paternitate intelligit*. Si enim iste est expostivus, constat termino communi: licet enim non est expostivus, sed in modo *Dati*, ut contendit Vazquez, oportet quod terminus medius sit plenè distributus in Majori: quo polita Major est falsa: quia sensus ejus est, quod Pater tanquàm ratione formali intelligit omni eo quod identificatur cum essentia, quod est falsum.

Objicies quartò contra secundam conclusionem. Natura divina, sub formalitate nature, est radix divinarum attributorum: Sed non potest dici quod paternitas sit radix divinarum attributorum; attributa enim conveniunt divinæ essentia, ut præintelligitur relationibus & personis: Ergo natura divina, sub formalitate nature, non potest de relationibus divinis essentialiter prædicari.

E Respondeo concessa Majori, distinguendo Minorem: Non potest dici quod paternitas sit radix divinarum attributorum, absolute & sine addito, concedo Minorem: cum addito & specificatione nature, nego Minorem, & Consequentiam. Solutio patet ex supra dictis nam eodem modo philosophandum est de hac propositione: *Paternitas est radix attributorum, ac de illa: Paternitas est communicabilis Filio*. Unde licet de paternitate non potest absolute & sine addito dici, quod sit communicabilis Filio, bene tamen cum addito & specificatione essentia, ut cum dicitur: *Paternitas est essentia divina communicabilis Filio*. Ita pariter non potest absolute & sine addito de paternitate enuntiari, quod sit radix divinarum attributorum.

attributorum, bene tamen cum addito & specificatione naturæ divinæ, dicendo: Paternitas est natura divinæ, quæ est radix divinatorum attributorum.

Obijciunt ultimò quidam Recentiores Thomistæ contra eandem conclusionem. Si essentia divinæ, sub formalitate naturæ, in relationibus essentialiter includeretur, deberet ab illis contrahi & determinari: Sed essentia divinæ, sub formalitate naturæ, non potest à relationibus divinis contrahi & determinari; quia sub hoc conceptu & formalitate consideratur ut ultimò contracta ac determinata in propria linea, ac proxime ut non ulterius contrahibilis per alias lineas: Ergo essentia divinæ, sub conceptu & formalitate naturæ, non potest in relationibus divinis essentialiter includi.

Respondeo distinguendo Majorem. Debet ab illis contrahi & determinari, determinatione propriâ & rigorosâ, sicut genus contrahitur per differentiam, nego Majorem: determinatione impropria, quæ fit per modum majoris expressionis, sicut minus explicitum determinatur per magis explicitum, concedo Majorem; & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam. Patet hæc responsio ex dictis in solutione ad secundum argumentum. Sicut enim ut essentia divinæ, sub ratione entitatis increatæ, in divinis relationibus essentialiter includatur, non requiritur quod ab illis propriâ & rigorosâ determinatione contrahatur, sed sufficit quod divinæ relationes magis explicitæ aliquam formalitatem, quæ in illa implicitè tantum continetur: ita etiam, ut eadem essentia, sub formalitate naturæ, in paternitate includatur, non oportet quod ab illa propriè determinetur, sed satis est, quod per paternitatem magis explicitè aliqua formalitas relativa quæ in conceptu naturæ divinæ implicitè continetur.

Neque valet, si dicas paritatem non tenere: quia essentia divinæ, sub ratione entitatis increatæ considerata, se habet per modum transcendentis, sed si consideretur sub conceptu & formalitate naturæ. Hoc, inquam, non obstat: quia quod habet ens increatum, ratione suâ transcendentis, id habet essentia divinæ sub formalitate naturæ, propter summam puritatem & actualitatem quæ gaudet, ratione cujus non potest esse, nec concipi ut in potentia ad aliquam formalitatem absolutam vel relativam, sed illam debet in suo conceptu saltem implicitè includere: alioquin, ut supra dicebamus, ex illis duabus formalitatibus aut conceptibus fieret compositio rationis in Deo, quæ divinæ simplicitati non minus repugnat, quam compositio ex genere & differentia.

Advertendum tamen est, quod licet essentia divinæ, sub conceptu & formalitate naturæ, in divinis relationibus essentialiter includatur, tamen ut in illis inclusa, amittit expressionem essentialitatis & naturæ, & per modum relationis exprimitur. Quod si solum hoc velint, qui negant naturam sub conceptu naturæ claudi in conceptu relationum, quia scilicet per talem inclusionem expressionem illam amittit, libenter eis assentimur. Ceterum in hoc nullum discrimen inter essentiam divinam sub ratione entitatis increatæ, & sub formalitate naturæ, reperio: nam etiam ratio entis increati in paternitate inclusa, propriam expressionem entitatis amittit, & per modum relationis exprimitur.

Tom. II.

Dico tertio, relationes esse de conceptu essentiali Divinitatis.

Probatum primò ex D. Thoma infra quæst. 39. art. 6. ad 2. ubi docet hanc propositionem: *Deus est Pater: non minus esse per se, quam istam: Pater est Deus.* Unde cum hæc posterior sit per se primo modo, quia prædicatum est de essentia subiecti, ut jam ostendimus, idem dicendum est de priori.

Addo quod idem S. Doctor quæstione præcedenti art. 2. ad 3. ait: *In ipsa perfectione divini esse continetur & Verbum intelligibiliter procedens, & principium Verbi &c.* Unde Cajetanus ibidem & 3. parte quæst. 2. art. 2. ad 5. & quæst. 3. art. 3. asserit quod si Deitas pro meritis definireretur, includeret in sua ratione formali non solum quid est sapientiæ, justitiæ, misericordiæ, & reliquorum attributorum, sed etiam quid est paternitatis, filiationis, & spirationis.

Eadem veritas ex fundamentis supra statutis facile potest suaderi. Ut enim §. 1. & 2. ostendimus, & fatentur Authores secundæ sententiæ, cum quibus in præsentibus disputamus: Essentia divina includitur essentialiter in conceptu relationum: Ergo & relationes in conceptu essentialitatis. Probatum hæc Consequentia: quia impossibile est duos conceptus objectivos ita inter se comparari, ut unus essentialiter includatur in alio, & alius pariter non includatur in ipso. Unde quia ens per rationem includitur in omnibus differentiis, à nulla potest per rationem perfectè separari ut communiter docetur à nostris Thomistis, in Antepredicamentis, & in Metaphisica. Ratio autem hujus doctrinæ est, quia abstractio seu præcisio est motus quidam separativus: terminus autem ad quem separationis non potest in termino à quo separationis reperiri: Ergo eo ipso quod unum in alio essentialiter continetur, illud in quo includitur, per rationem ab eo separari aut præcindi non potest.

Confirmatur: Id præstat perfecta præcisio per conceptus, quod realiter facit realis separatio: sed impossibile est quod unum sit realiter perfectè separatum ab altero, nisi etiam alterum sit perfectè separatum ab illo: Ergo etiam repugnabit duos conceptus objectivos ita se habere, ut unus perfectè per rationem abstrahatur ab alio, & alius non sit pariter per rationem perfectè præcisus ab illo.

Dices: Animal perfectè abstrahit ab homine & equo, & tamen homo & equus non possunt concipi sine animali: Ergo duo conceptus objectivi ita possunt inter se comparari, ut unus essentialiter includatur in alio, quamvis iste pariter non includatur in illo.

Sed facile responderetur, negando Antecedens: genus enim non abstrahit propriè à speciebus, ad quas ut totum potenziale comparatur, sed à differentiis essentialibus, quæ se habent veluti compartes, unà cum illo totum metaphysicum componentes, ut docetur à nostris Thomistis in Logica & Metaphisica.

Tertio principaliter probatur conclusio ex aliis fundamentis supra statutis. Essentia divina est realiter formaliter paternitas: Ergo est paternitas essentialiter. Antecedens constat ex dictis contra Scoti articulo præcedenti. Consequentia autè probatur primò: Ideo essentia divina est paternitas per identitatem formalem, quia formalitas

essentia est infinita in ratione formalitatis : At etiam infinita est in ratione essentia. Ergo est paternitas per identitatem essentialem.

Secundò probatur eadem consequentia : Ideò primum conceditur, quia aliàs formalitas Divinitatis esset in potentia ad paternitatē formaliter, & ex utraq; resularet in Patre compositio realis formalis : Ergo eadem ratione, si Divinitas non est paternitas per identitatem essentialem, erit ad paternitatē in potentia essentialiter, & ex utraq; resulabit in Patre compositio essentialis.

Tertio probatur : Prædicatum competens realiter formæ, non prout in potentia, sed ratione actualitatis, & prout in actu, non solum realiter, sed etiam essentialiter enuntiatur de illa : Atqui paternitas convenit Divinitati realiter, non prout in potentia, sed ratione summæ actualitatis : Ergo non solum realiter, sed etiam essentialiter prædicatur de illa.

Quartò : Si semel admittatur, prædicatum aliquod realiter formaliter enuntiar de Deo, & non essentialiter, cur repugnabit Deitatem realiter formaliter de paternitate prædicari, & tamen non enuntiar de illa essentialiter ? Ergo si hoc secundum repugnat, ut fatentur Auctores contra quos disputamus in præsentī, primum etiam erit impossibile.

99 Deniq; omīssis aliis rationibus, probatur conclusio ex alio fundamento supra exposito. Essentia divina, cum sit actus purissimus, identificat sibi relationes summā identitate possibili, imò & imaginabili, dummodo ex illa nullum sequatur inconveniens : Sed identitas essentialis, major est identitate solummodo reali formali, & aliàs ex tali identitate essentia cum relationibus, nullū sequitur inconveniens : Ergo identificat illas, non solum reali formali, sed etiam essentiali identitate. In Majori nulla est difficultas, illamque multi ex Adversariis assumunt, ad probandum Divinitatem de relationibus essentialiter prædicari. Minor etiam pro prima parte, probatione non indiget : pro secunda verò probatur primò. Si enim aliquid inconveniens ex tali identitate inferretur, maximè esset, quòd cum omne quod de prædicato essentialiter dicitur, debeat etiā de subiecto essentialiter enuntiar, si filiatio v.g. essentialiter conveniret essentia, & essentia paternitati, fieret inde, ut filiatio essentialiter competeret paternitati, & hæc esset vera propositio : *Paternitas est Filiatio essentialiter* : Sed hoc inconveniens non sequitur : Ergo &c. Probatur Minor : Ex identitate formali reali filiationis cum essentia, & essentia cum paternitate, non sequitur paternitatē cum filiationem formaliter identificari, aut filiationem de paternitate enuntiar formaliter, eò quòd cum identitate reali formali stet inter illa distinctio rationis : Atqui etiā cum identitate essentiali filiationis cum essentia, & essentia cum paternitate, stat inter illa distinctio rationis : Ergo ex identitate essentiali utriusq; relationis cum essentia, non sequitur inter relationes identitas aut prædicatio essentialis.

100 Explicatur hoc magis : Non minus lumine naturali notum est, quæcumq; identificantur cum tertio, identificari inter se, quàm principium illud cui innituntur Adversarii : *Quando quidpiam prædicatur de quopiam, quidquid prædicatur de prædicato, prædicatur etiam de subiecto*; imò hoc secundum supra primum fundari debet : Sed primū non tenet, quando extrema identificata realiter cum tertio, ratione distinguuntur ab illo, ut do-

cer D. Thomashic art. 3. ad 1. vel quando non identificantur cum tertio adæquate; quare certum colligere realiter eas identificari inter se : Ergo pariter secundum principium ad sui infallibilitatem exposcit, ut prædicatum de subiecto enuntietur sine distinctione virtuali seu rationis ab ipso, vel prædicatione essentiali adæquate; & consequenter ex eo quod essentia de paternitate essentialiter prædicetur, & de essentia filiatio, non licebit colligere filiationem de paternitate essentialiter dici, eò quòd essentia virtualiter de ratione à paternitate & filiatione distinguatur, & nulla ex istis adæquet essentiam.

Secundò probatur eadem Minor principalis Quod dicitur ut proprietas de prædicato, non minus debet ut proprietas de subiecto enuntiar, quàm quod essentialiter dicitur de prædicato, debeat essentialiter dici de subiecto : Sed filiatio v.g. prædicatur de Deo ut proprietas, in sententia Adversariorum, absque eo quod de Patre, cui convenit essentialiter Deitas, ut proprietas prædicetur : Ergo etiam potest de essentia dici essentialiter, & tamen de Patre aut paternitate non essentialiter prædicari.

Tertio probatur contra illos, qui nobiscum affirmant essentiam divinam essentialiter includi in relationibus. Illi enim fatentur filiationem produci, & tamen negant produci essentiam, etiam si essentia in paternitate essentialiter includatur : Ergo pariter, non obstat quod paternitas includatur in essentia essentialiter, possit communicari, proindeque stare potest essentialis inclusio paternitatis in essentia, absque eo quod paternitas debeat prædicari de Filio, de quo essentialiter prædicatur essentia; cum prædicatio in communicatione fundetur.

Quod amplius confirmatur. Non minus communiter docetur à Conciliis & Patribus, paternitatem esse Patri propriam, & non communicari Filio, quàm quod Deitas illi communicetur. Sed ad veritatem primi necessariū non est, quod omne prædicatū, essentialiter in paternitate includatur, sit Patri proprium, & Filio non communicatum : Ergo ad veritatem secundi necessariū non erit, quòd omne prædicatum essentialiter in paternitate contentum, Filio communicetur.

Deniq; contra omnes Adversarios eadem Minor principaliter suadet. Illi enim fatentur essentialitè esse divinæ naturæ, quòd sit communicabilis tribus Personis : Sed hoc prædicatum non enuntiat essentialiter de Patre, hæc enim propositio est falsa : *Pater est communicabilis tribus Personis* : Ergo ex eo quòd filiatio v.g. essentialiter prædicetur de essentia, & hæc de Patre etiam essentialiter, non sequitur debere enuntiar de illo filiationem.

Dico ultimò, Relationes divinas non esse de conceptu quidditativo divinæ naturæ, ut metaphysicum ejus constitutivum, vel per modum prædicati essentialis, sed tanquam modos aut terminos, quibus natura divina essentialiter potest modificari aut terminari.

Prima pars conclusionis patet : Nam id metaphysicè constituit naturam divinam, quod primò in illa intelligitur, & se habet ut radicalium divinæ perfectionum : Sed id quod primò in Deo intelligitur &c, non sunt relationes, sed aliqua perfectio absoluta : Ergo relationes ad metaphysicam divinæ naturæ constitutionem non pertinent.

Secunda pars non est minus certa: Prædicatum enim quidditativum alicujus naturæ debet æquè patere ac ipsa natura, & prædicari de quocumque illa prædicatur: Sed paternitas verbi gratiæ quæ illa prædicatur: non æquè patet ac divina natura, nec dicitur de quocumque; illa prædicatur: nam divina natura prædicatur de Filio, non verò paternitas: Ergo relationes non sunt de conceptu quidditativo divinæ naturæ, tanquam prædicata illius essentialia. Unde restat ut ad ejus conceptum quidditativum pertineant, tanquam termini aut modificationes essentialiter per se modificari aut terminari, sicut modi essendi per se & in alio, ad conceptum quidditativum entis pertinent.

§. V.

Corruntur fundamenta adversa sententia.

Obijciunt in primis Adversarii; D. Thomas quæst. 3. de potentia art. 2. ad 6. docet prædicationem istam, *Deus est Pater*, non esse per se formalem, sed identicam: Ad si paternitas includatur essentialiter in Divinitate, esset proprium per se formale, cum omne prædicatum essentialiter in aliquo inclusum, per se formaliter enuntietur de illo: Ergo paternitas in Divinitate essentialiter non includitur. Et infra quæst. 33. art. 3. ad 1. ait, *Communio absolute dicta de intellectu propriorum, sed non e converso: in intellectu communi personarum patris intelligitur Deus, sed non convertitur*: Ergo ex mente D. Thomæ, paternitas in conceptu Divinitatis essentialiter non includitur.

Obijciunt etiam plura SS. Patrum testimonia, quæ etiam videntur militare contra nostram sententiam. Nam Boëtius in libro de Trinitate, ait Trinitatem non dici substantialiter de Deo. Et Augustinus 7. de Trinitate cap. 6. & sequentibus, docet relationes non prædicari de Deo secundum substantiam. Et Damascenus libro 3. de fide cap. 6. sic habet: *Characteristica autem hypostaseos naturæ sunt*. Denique Athanasius dialogo de Trinitate contra Anomæum, dicit generationem non esse quiddessentialia.

Ad D. Thomam respondeo illum in primo testimonio solum negare prædicationem istam, *Deus est Pater*, esse per se formalem, formalitate constitutionis & expressionis, quod libenter fitur; relationes enim non exprimentur in conceptu essentia, nec metaphysicè illam continent: non autem negat esse formalem, formalitate inclusionis.

Vel secundo dicitur, illam prædicationem non esse per se formalem, per modum prædicati essentialis, eo modo quò attributa de essentia dicuntur: esse tamen formalem, per modum terminationis & modi essentialis, ut in ultima conclusionem exposuimus.

In secundo etiam testimonio, solum intendit communia esse de intellectu propriorum, tanquam prædicatum illis essentialia, enuntiatum de omni de quo propria prædicantur: quæ ratione propria non sunt de intellectu communi, quia nec prædicantur essentialia, sed modi essentialis, nec prædicantur, immediate saltem, de omni de quo communia prædicantur. Et hoc sufficiens est in D. Thomæ, quod erat, communia esse propria propriis, subsistendi consequentiâ, quia nempe non valet: est Deus, ergo Pater.

Eodem modo intelligenda sunt & explicanda SS. Patrum testimonia ab Adversariis allegata:

A solum enim intendunt, relationes divinas non prædicari de Deo essentialiter, per modum constitutivi, vel per modum prædicati essentialis: qualiter attributa de Deo enuntiantur, non negant tamen de illo dici essentialiter, per modum terminationis, aut modi essentialis.

B Secundò argunt: Juxta Concilia & SS. Patres, Pater communicat Filio totam essentiam; ita enim expressè habetur in Concilio Lateranensi cap. *Firmiter*, & cap. *Damnatus*, & in Florentino in litteris sanctæ unionis: At si paternitas esset de essentia Divinitatis, Pater generando Filium non communicaret illi totam essentiam, cum non communicet illi paternitatem: Ergo paternitas ad essentiam Divinitatis non pertinet.

C Confirmatur primò: Si paternitas esset de Divinitatis essentia, Filius non esset perfectus & integer Deus; quia illi deesset aliquid ad essentiam Divinitatis pertinens, nempe ipsa paternitas, quæ illi per æternam generationem non communicatur, ut definitur in præfatis Conciliis: Consequens est falsum, & hæreticum: Ergo idem quod prius.

Confirmatur secundò: In illo priori origine, quò Pater intelligitur constitutus, & potens generare, & nondum intelligitur Filius generatus, intelligitur tota & integra, ac perfecta Divinitas; & tamen non omnes relationes & personæ ibi intelliguntur: Ergo illæ non sunt de Divinitatis essentia.

D Ad objectionem respondeo, Patrem communicasse Filio totam essentiam, non tamen totaliter: quia ei communicavit constitutivum Deitatis in esse naturæ, & omnia attributa & prædicata essentialia, non tamen omnem modum essentialis. Ex quo solum sequitur, paternitatem non pertinere ad essentiam Divinitatis, ut constitutivum ejus metaphysicum, vel ut prædicatum essentialia, quod libenter fatemur: non tamen quòd non pertineat ad essentiam illius, tanquam modus essentialis. Et quidè in sententia Adversariorum, ex eo quòd SS. Patres doceant, Patrem communicasse Filio totam substantiam, non licet inferre illi communicasse paternitatem, quæ tamen ad substantiam Deitatis pertinet, ut illi fatentur. Insuper ex eo quòd doceant Patrem non communicasse Filio paternitatem, non licet colligere non communicasse illi Divinitatem, quæ in sententia plurimum ex Adversariis est de paternitatis essentia. Pariter ergo ex eo quòd Patres doceant, Patrem communicasse Filio totam suam essentiam, non licet inferre, vel paternitatem de essentia Divinitatis non esse, vel communicatam fuisse Filio.

E Ad primam confirmationem respondeo primò, negando absolute Majorem: Tum quia relationes non addunt perfectionem ad essentiam divinam, ut dicemus articulo sequenti; unde ex eo quòd singulis personis non competant, non tollitur quin quilibet persona sit integer Deus, integritate perfectionis: Tum etiam, quia non omnis modus essentialis Divinitati, singulis personis debetur.

Vel secundo, majoris claritatis gratiâ, distinguo eandem Majorem: Filius non esset perfectus & integer Deus, integritate prædicatorum essentialium sibi debitâ, nego Majorem: integritate modorum essentialium, qui Divinitati debentur, & non singulis personis, concedo Majorem. Hoc idem argumentum Adversarii tenentur solvere, loquendo de integritate reali, sicut nos illud solvimus, loquendo de integritate essentiali.

Ad secundam confirmationem, similiter respondeo,

Bibliotheca

deo, quod in illo priori originis, quo Pater intelligitur constitutus, & potens generare Filium, intelligitur à nobis tota essentia, quia pro tali signo in eo concipiuntur omnia attributa & prædicata essentialia; sed non intelligitur totaliter, quia non explicatur pro illo signo omne quod pertinet ad essentiam divinam, tanquam modificativum & terminativum illius.

117. Tertiò obijciunt: Quidquid essentialiter prædicatur de Divinitate, prædicatur etiam essentialiter de singulis personis divinis: At de Patre non prædicatur essentialiter filiatio, neque contra de Filio paternitas: Ergo paternitas & filiatio non sunt de essentia Divinitatis.

Hoc argumentum plurimum extollant & magnificant Adversarii, illudque Suarez evidens ac demonstrativum appellat. Longè tamen à veritate distat illius iudicium: nam argumentum illud est purè sophisticum, ac simile illi quod Hæretici formant contra Mysterium Trinitatis, hoc modo: Quidquid entitativè & realiter est Deus, seu essentia divina, est in qualibet persona divina, & de illa prædicatur: Sed filiatio v. g. est realiter entitativè Deus, seu essentia Dei: Ergo filiatio convenit cuilibet personæ divinæ, & de illa prædicatur. Quare sicut hoc argumentum est purum sophisticum, & peccat mutando quid in ad aliquid (quod D. Thomas appellat fallaciam accidentis in Divinis) ita & argumentum Suarez. Unde

118. In forma respondeo primò, distinguendo Majorè: Quidquid essentialiter prædicatur de divina natura, tanquam quid, seu per modum prædicati quidditativi, eo modo quo attributa de illa enuntiantur, prædicatur etiam essentialiter de singulis personis divinis, concedo Majorè. Quod prædicatur tanquam ad aliquid, & per modum relationis, seu tanquam modus inadaquatæ divinæ naturæ, nego Majorè. Paternitas autem & filiatio, ut sæpè diximus, nõ sunt prædicata quidditativa divinæ naturæ, nec ad metaphysicam ejus constitutionè pertinent, sed solum sunt modi quidam inadaquatæ & inconvertibiles, à quibus essentia divina, ob infinitam suam secunditatem, petir essentialiter modificari & terminari: unde illis sublati, destrueretur divina essentia.

Potestque hoc explicari, vel exemplo entis, quod essentialiter petir modificari per modos existendi per se, & in alio: unde illi sunt de conceptu quidditativo entis, quamvis totam ejus latitudinem & amplitudinem non adæquent, nec sint cum eo convertibiles. Id enim, ut sæpè diximus, habet essentia divina ratione infinitatis, & summa actualitatis, quod habet ens ratione suæ transcendentiæ & communitatis. Aptius adhuc exemplum esset ad hoc explicandum, si natura humana subsisteret à parte rei separata ab individuis, ut ponebat Plato in tali enim casu natura identificaret sibi essentialiter omnia individua, & tamen quodlibet seorsim esset inadaquatum respectu illius.

119. Secundò responderi potest argumento Suarez, aliter distinguendo eandem Majorè: Quidquid essentialiter prædicatur de Divinitate, prædicatur etiam essentialiter de singulis personis: vel absolute, vel cum reduplicatione essentiæ, concedo Majorè: absolute semper, nego Majorè. Similiter distinguo Minorè: de Patre non prædicatur filiatio: absolute, concedo Minorè: cū reduplicatione essentiæ, nego Minorè, & Consequentiam. Solutio patet ex supra dictis: sicut enim hac propositio: *Paternitas est communicabi-*

lis, absolute concedi non potest, bene tamen addito, & specificatà essentiâ ex parte subjecti, dicendo scilicet: *Paternitas est essentia divina, participans communicabilis*. Ita etiam ista: *Pater est filius*, absolute concedenda non est; bene tamen ista: *Paternitas est essentia, qua filiaro essentialiter est*.

Obijcies ultimò: Si relationes essentialiter includerentur in divina essentia, illa non esset pure absoluta, sed partim absoluta, & partim relativa: imò & ad aliud relata, proprius enim effectus relationis est, constituere relatum ad aliud.

Respondeo quòd hoc inconveniens sequetur, si relationes includerentur in essentia divina explicite, & constitutive, aut per modum prædicati essentialis: secus autem, ex eo quòd implicite tantum, & tanquam modi quidam inadaquatè in ea includantur: ut patet exemplo entis simplicius adducto. Ex eo enim quòd modus differentialis prædicamenti relationis implicite in ente includatur, non sequitur rationem entis sic esse ad aliud relatum, quia ad hoc necessarium esset ut explicite & constitutive in illo importaretur.

Dices: Ex eo quòd ratio entis includit implicitè diversitatem modorum, non gaudet perfectè unitate, sed solum unitate analogà: Ergo patet, si divina essentia implicite contineat diversitatem relationum, perfectè unitate & simplicitate non gaudebit.

Respondeo distinguendo Antecedens: Prædicatum ex illa causa, nego Antecedens. Ex illa, & quia aliis finitus conceptus est, & communis solum communitate rationis, concedo Antecedens, nego Consequentiam: nam conceptus explicitus essentiæ divinæ infinitus est, & communis non communitate rationis, sed reali.

ARTICULUS III.

Quomodo realis relationum distinctio fieri possit, cum perfecta identitate illarum in essentia.

Hanc difficultatem merito appellat Gregorius Nysenus, *ENIGMA SACRATISSIMUM*, cujus perfecta intelligentia & solutio usque ad clarum Dei visionem differenda est. Unde notè otiose in Evangelio dicitur, de nocte venit quemdam ad amicum suum, & rogasse: *Domine accommoda mihi tres panes*, quos non esse aliud quam Trinitatis cognitionè (quæ verus animi cibus est) docet August. Sermon. 29. de verbis Domini. De nocte enim venit: quia caliginosa & obscura est, quandiu in hac vita mortali sumus.

120. Etrium personarum in unitate indagatio, & Brevitatum est verius, quam hinc peregrinantium. Quod etiã fortè sub mysterio indicatum est Genes. 18. ubi dicitur Abraham in ostio Tabernaculi fuisse, quando tres vidit, & unum adoravit: quò tunc incipiat anima in Trinitate personarum naturæ unitatem aspicere; cùm in extremis constituta, è tabernaculo corporis egreditur.

Quia tamen Catholicus Doctor debet fidei mysteria defendere, & ostendere illa principis luminis naturalis minime repugnare, nec esse contrarium rationem, quamvis sint supra rationem: idcirco proposita difficultas breviter discutienda est: & quomodo realis relationum aut personarum distinctio, cū perfecta identitate illarum cū essentia, coherere possit, breviter oportet exponere.

probabiliter sentiunt) non tamen important formalitates oppositas relativè; & ideo ex earum identitate cum divina essentia rectè intulit D. Thomas illas identificari inter se.

131 Hæc doctrina est expressa D. Thomæ hic art. 3. ad 2. quod ita procedebat: *Sicut paternitas & filiatio, secundum nominis rationem, distinguuntur ab essentia divina, ita & bonitas & potentia: Sed propter huiusmodi rationis distinctionem, non est aliqua realis distinctio bonitatis & potentie divine: Ergo neque paternitatis & filiationis.* Cui argumento sic respondet: *Ad secundum dicendum, quod potentia & bonitas non important in suis rationibus aliquam oppositionem, unde non est similis ratio.* Sentit ergo, quod quando extrema, ratione distincta à medio, non important rationes oppositas relativè, tunc identitas illorum cum tertio arguit realem identitatem illorum inter se; secus autem quando important rationes inter se relativè oppositas, ut contingit in subiecta materia. Quare idem Sanctus Doctor in 1. sent. dist. 2. quæst. 1. artic. 5. ad 4. hæc scribit: *Licet sapientia divina secundum suam rationem differat ab aliis attributis, non tamen illis opponitur: cum sapientia bonitatem & alia attributa secum compatiatur esse in eodem subiecto, & ideo non habet rationem distinguendi supposita divine nature, sicut habent relationes oppositæ: sed sicut sapientia divina realiter facit effectum sapientie, propter veritatem rationis ipsius que manet, ita relatio facit veram distinctionem, propter relationis veram rationem que salvatur.* Quibus verbis non solum responsionem nostram confirmat, sed etiam rationem fundamentalem insinuat, cur relationes divine, non obstante reali identitate cum essentia, & realiter inter se distinguantur. Nam proprium est rei infinite identificare sibi res, salvis earum rationibus formalibus: unde sicut ratio formalis sapientie (quæ est cognoscere res per altissimam causam) perfectissime salvatur in deo, non obstante identitate ejus reali cum essentia; ita & ratio formalis relationis debet in eo perfecte salvari, non obstante identitate reali illius cum natura divina: Sed propria ratio ac essentia relationis est, opponi suo correlativo, & ab eo realiter distingui: Ergo divine relationes, salvæ reali identitate quam habent cum essentia, opponuntur relativè inter se, & ratione hujus oppositionis realiter inter se distinguuntur. Hic est profundissimus D. Thomæ discursus, & vera ac germana hujus principij, quod totius artis syllogistica fundamentum est, explicatio & intelligentia: ex qua facile diluuntur aliquæ instantiæ, quæ à quibusdam Recentioribus opponi solent in contrarium.

132 Sic enim arguunt Molina & Vazquez: Rectè infertur Petrum esse animal, ex hoc quod sit idem cum homine, à quo tamen petreitas & animalitas distinguuntur ratione: Ergo licet extrema à tertio ratione differant, rectè infertur earealiter identificari inter se, ex eo quod realiter cum tertio identificentur.

133 Præterea, Ex hac solutione & doctrina D. Thomæ sequitur syllogismus expositivum esse prorsus inutilem: Sed hoc non est dicendum: Ergo &c. Sequela probatur: Quando extrema re & ratione identificantur cum tertio, sunt synonyma inter se: Sed nulla est necessitas probandi synonyma sibi esse idem; ita enim notum est ac apertum, tunicam & indumentum

identificari inter se, ut probatione non eget, imò stultum sit talem probationem intendere: Ergo si principium illud: *Quæ sunt eadem inter se, sunt eadem inter se:* Solum est universale verum, quando extrema re & ratione identificantur cum tertio, sequitur syllogismus expositivum nullius esse utilitatis.

Sed ad hæc patet responsio ex supra dictis. Ad primum enim jam diximus, ex eo quod extrema ratione distinguantur ab aliquo tertio, non positive inferri earealiter distingui inter se, sed tantum permittive; & permissionem tunc exerceri, quando extrema distinguuntur ratione à tertio, per formalitates importantes oppositionem relativam. Unde quia animal & Petrus non distinguuntur ratione ab homine, per formalitates relativè oppositas, sicut paternitas & filiatio in Divinis distinguuntur ab essentia: hinc sequitur rectè inferri, Petrum esse animal, ex eo quod Petrus & animal sunt idem cum homine; non tamen rectè colligi, Patrem & Filium realiter identificari inter se, ex eo quod paternitas & filiatio ratione solum ab essentia differant.

Ad secundum, nego etiam sequelam. Ut enim utilitas syllogismi expositivij salvetur, sufficit quod quamvis solum in terminis synonymis habeat vim universalem, & sine instantia; inter extrema tamen ratione distincta à medio, quæ synonyma non sunt, habeat vim in ferendi in materia particulari, sicut revera habet; quia (ut modo dicebamus) principium illud philosophicum: *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se:* tenet in extremis identificatis realiter cum medio, quamvis differant ab illo ratione, si illa extrema non important formalitates oppositas.

Secunda solutio rationis dubitandi initio proposita, & secunda præfati axiomatis explicatio, sumitur etiam ex D. Thomæ in 1. dist. 33. quæst. artic. 1. ad 2. ubi hæc scribit: *Si aliquando duo sunt idem, secundum id quod idem sunt, in quo cumque est unum, est & alterum: Paternitas autem & essentia divina sunt idem secundum esse, & ideo sicut in Filio est esse essentie, ita & in Filio est esse paternitatis, quia in Divinis non est nisi unum esse. Sed paternitas habet aliquid in quo non unitur cum essentia, scilicet rationem paternitatis, quæ est alia à ratione essentie: unde secundum illam rationem respectus potest esse in Patre & non in Filio, seu distinguere Patrem a Filio.* Quibus verbis declarat S. Doctor, ea quæ sunt eadem uni tertio, esse eadem inter se, secundum id quod est ratio identificationis in tertio, non verò secundum aliud. Unde quia esse, seu essentia, est ratio in qua paternitas & Filiatio identificantur, non verò ipsa relatio aut personalitas; sequitur quod Pater & Filius sint idem in essentia, seu essentialiter, non verò idem personaliter, seu in relatione. Eandem interpretationem tradidit Copreolus in 1. dist. 2. quæst. 4. Ferrariensis 2. cont. Gent. cap. 9. & Scotus in 1. dist. 2. quæst. 4.

Contra illam tamen arguunt Molina, Valentia, Suarez, & alii Recentiores, in hunc modum. Si ex identitate extremorum cum tertio, probaretur inferretur illorum identitas in tertio, probaretur idem per idem, & esset manifesta petitio principij: Sed hoc non est dicendum: Ergo &c. Probatur Major: Identitas extremorum in medio affirmatur in præmissis: Ergo si pro conclusionem inferretur sola ista identitas, idem per idem probetur, & petitur principium.

Respondeo negando Majorcm: ad probatio-
nem, nego Antecedens. Aliud enim est identitas
extremorum cum medio, aliud verò identitas ex-
tremorum in medio: quia in primo importatur
medium, ut extremum identitatis saliorum extre-
morum cum illo: in altero autem medium impor-
tatur, non ut extremum, sed ut medium identita-
tis, & extrema verò sunt illa, quorum identitas cum
medio in præmissis affirmatur: v. g. in hoc syllo-
gismo: *Hæc essentia divina est paternitas: Hæc
essentia est filiatio: Ergo paternitas & filiatio sunt
idem in essentia, vel ejusdem essentia:* in præmis-
is importatur essentia, ut extremum identifica-
tionis filiationis & paternitatis: in conclusione
autem non sic importatur, sed extrema sunt pater-
nitas & filiatio, essentia autem est medium in quo
ratione cujus inter se identificatur.

Tertia explicatio præfati axiomatis est Capreo-
si, Nazarij, Salmanticensium, & aliorum, qui
docent illud habere locum tantum in his, quæ sunt
idem cum tertio adæquate & convertibiliter: se-
cunda autem in his quæ illi sunt idem inadæquate, &
inconvertibiliter. Unde quia quælibet relatio di-
vina identificatur cum essentia, duntaxat ut mo-
do adæquate & inconvertibiliter, ut patet ex di-
ctis articulo præcedenti; non potest inferri, quam-
libet relationem esse idem cum altera relatione, ex
eo quod sint idem in essentia divina.

Dices primo: In hoc syllogismo: *Omnis homo
est animal: Petrus est homo: Ergo Petrus est ani-
mal:* Minor extremitas identificatur inadæquate
& inconvertibiliter cum medio; nam ly *Petrus*,
non est idem omni homini; & tamen infertur ex
huiusmodi identitate minorem extremitatem esse
idem cum majori, scilicet Petrum cum animalis:
Ergo expositio adducta non valet; vel si valeat,
etiam hæc argumentatio erit legitima: *Paternitas
est essentia: Filiatio est essentia: Ergo Paternitas est
filiatio.*

Respondeo quod quamvis in hoc, & similibus
syllogismis, minor extremitas identificetur ina-
dæquate & inconvertibiliter cum medio, major
tamen ipsi identificatur adæquate, & illud exce-
dit: unde identitas minoris extremitatis cum ma-
jore, non infertur in conclusione, ex inadæquate
identitate illius cum medio, sed potius ex adæ-
quate identitate illius cum illo: nam hoc ipso
quod animal identificatur adæquate cum homi-
ne, oportet etiam quod identificetur cum Petro,
sub homine contento. Unde hæc argumentatio
valet, non autem alia: quia in alio syllogismo nulla
extremitas adæquate identificatur cum medio.

Dices secundo: Explicatio tradita menti Ari-
stotelis & omnium antiquorum Philosophorum
adversatur: illi enim probant, eo ipso quod eidem
tertio duo identificentur, necessariò debere identi-
ficari inter se: Ergo non admittebant posse duo
inadæquate identificari cum tertio.

Respondeo totum hoc esse verissimum. Etenim
Gentiles Philosophi, lumine fidei destituti, &
solus rationis naturalis dictamine ducti, non po-
tuerunt assequi notitiam mysterij Trinitatis; in
quo solo invenitur inadæquate identitas distin-
ctarum realiter cum uno singulari. Unde explica-
tio tradita præfati axiomatis, non est Gentilis Phi-
losophi, sed Philosophi Christiani; qui fidei lu-
mine instructus, & de mysterio Trinitatis edo-
ctus, Gentilium errores corrigat, Neque ex eo
quod mysterium Trinitatis sit contra principium
tertium, prout à Philosophis intellectum, sequitur

Tom. II.

A esse lumini rationis contrarium: licet enim omne
quod illi sunt assecuti, sit rationi naturali confor-
me, non tamen omne quod non assecuti fuerunt,
rationi naturali adversatur. Gentiles enim Philo-
sophi nihil supernaturale cognoverunt, & tamen
supernaturalia contra naturam non sunt, sed po-
tius conformia naturæ, hoc est ei consona & con-
venientia.

Ex dictis colliges, syllogismum istum exposito-
rium: *Hæc essentia divina est Pater: Hæc essen-
tia est Filius: Ergo Filius est Pater:* duplici labo-
rare defectu. Primus est, quia medium, scilicet
hæc est essentia divina, non singularizatur perfe-
ctè; eò quod quamvis essentia divina singularis &
individua sit, est tamen communis realiter tribus
personis, ac proinde in supponendo æquivalet ter-
mino communi. Unde sicut hæc consequentia
non valet: *Petrus est homo: Paulus est homo: Er-
go Petrus est Paulus;* quia medium est commu-
ne per rationem: ita consequentia facta non tenet,
quia est commune realiter.

Secundus defectus (si forte à præcedenti di-
stinguitur) est, quia medium se habet æquivocè in
supponendo: nam in Majori supponit pro Patre,
in Minori autem pro Filio. Unde sicut ista con-
sequentia non valet: *Petrus est homo: Paulus est
homo: Ergo Petrus est Paulus:* quia ly *homo* in Ma-
jori supponit pro uno individuo, & in Minori pro
alio. Ita prima consequentia à nobis facta
non tenet: quia in Majori, *hæc essentia divina*,
verificatur pro uno supposito, & in Minori pro
alio. Quare ut in Divinis rectè arguatur, de-
bet singulare distribui hoc modo: *Omnis res
quæ est essentia divina, est Pater: Filius est res
quæ est essentia divina: Ergo Filius est Pater.* Vel
aliter: *Hæc essentia divina secundum omnem sui
formalitatem est Pater: Filius est hæc essentia di-
vina: Ergo Filius est Pater.* In his syllogismis nul-
lus quidem est æquivocationis defectus, sed fal-
sitas in Majori, & in Consequentia reperitur. Li-
cèt enim verum sit, quod aliqua res, quæ est es-
sentia divina, est Pater, falsum tamen est, quod om-
nis res, quæ est essentia divina, sit Pater. Item
licèt essentia divina, secundum aliquam formalita-
tem sit Pater, non tamen secundum omnem, cum
aliqua illius formalitas, sit filiatio. De quo vide-
ri potest Bannez in summulis, in Tractatu de mo-
do arguendi in Divinis.

C
D
E

ARTICVLVS IV.

*An Spiratio activa realiter à paternitate
& filiatione distinguitur?*

E Suppono tanquam certum & indubitatum,
præter paternitatem & filiationem, esse in Pa-
tre & Filio aliam relationem, quæ *Spiratio activa*
appellatur. Cum enim Pater & Filius realiter
à Spiritu Sancto distinguantur, & omnis distin-
ctio realis in Divinis proveniat ex oppositione re-
lativa; aliunde verò Pater & Filius per paternita-
tem & filiationem se invicem tantum respiciant,
idè præter paternitatem & filiationem debet da-
ri alia relatio, quæ respiciat Spiritum Sanctum,
eique relativè opponatur. De hac ergo relatio-
ne, quæ (ut dixi) *Spiratio activa* appellatur, in-
quirimus, an à paternitate & filiatione realiter distin-
guatur?

Partem affirmativam tenent Durandus & Sco-

Bb ij

tus, admittentes distinctionem modalem aut formalem ex natura rei, inter spirationem activam, & paternitatem, ac filiationem. Negativa tamen communis est apud Theologos, eamque expresse docet Sanctus Thomas in 1. dist. 27. quæst. 1. art. 1. Unde.

147 Dico breviter spirationem activam non distinctam realiter, sed tantum virtualiter, à paternitate & filiatione.

Probatur primò ratione quam indicat S. Doctor, loco citato. In Divinis omnia sunt unum, ubi non obviat relativa oppositio: At relatio spirationis relativè non opponitur paternitati & filiationi: Ergo realiter ab illis non distinguitur.

Præterea: Si realiter ab illis distingueretur, daretur in Deo quaternitas rerum, imò & personarum: illa enim spiratio constitueret Spiratorem, à Patre & Filio realiter distinctum, qui esset aliquid in natura divina subsistens, & consequenter persona divina.

148 Nec valet responsio Durandi, dicentis spirationem non constituere personam divinam, quia cum sit communis Patri & Filio, non est subsistens incommunicabiliter, quod necessario requiritur, ut aliqua relatio in divinis sit constitutiva personæ. Non valet (inquam) hæc responsio: repugnat enim quod spiratio activa realiter à paternitate & filiatione distinguitur, & tamen sit communis Patri Filio; quia (ut supra dicebamus) non potest ab aliis realiter distingui, nisi illis relativè opponatur, nec potest illis relativè opponi, si sit communis patri & Filio, quia incommunicabilitas ad oppositionem relativam necessario consequitur.

149 Deinde, Ex hac Durandi & Scoti sententia sequitur, patrem æternum non esse omnino simplicem, sed compositum ex paternitate & spiratione; vel saltem esse minus simplicem quam Spiritum Sanctum, in quo unica tantum spirationis passiva relatio reperitur. Sequela patet: ut enim supra dicebamus, agendo de distinctione relationum ab essentia, sicut ex unione duarum entitatum realiter distinctarum resultat compositio realis entitativa, ita ex unione modi aut formalitatis realiter distinctæ, compositio modalis aut formalis exurgit.

150 Quod verò spiratio activa virtualiter saltem à paternitate & filiatione distinguitur, patet: quia illæ relationes diversos terminos respiciunt; unde cum distinctio specifica relationum à diversitate terminorum sumatur, illæ specie (virtualiter saltem) in ratione relationis differre debent.

151 Obijcies primò: Si spiratio activa virtualiter solum à paternitate distingueretur, posset de illa prædicari, sicut unum attributum prædicatur de alio, quia ab illo virtualiter tantum distinguitur: Consequens est falsum, ut colligitur ex D. Thoma infra quæst. 3. artic. 3. ad 3. Ergo & Antecedens.

152 Respondeo negando sequelam Majoris: nam, ut notat idem S. Doctor ibidem, sicut licet hæc propositio sit vera: *Divina potentia est divina scientia*, ista tamen est falsa: *Attributum potentia, est attributum scientia*. quia quando dicitur, *Attributum*, exprimitur illa divina perfectio secundum rationem explicitam quam importat, sub qua ratione non sunt idem formalissime ipsaque distinctio virtualis, quæ distinguntur inter se, per modum significati, & non solum per modum conditionis, exprimitur, ut Tractatu de Attributis in communi declaravimus. Ita pariter, licet hæc propositio sit vera: *Paternitas*

Disp. 3.
artic. 3.

A *est spiratio*, hæc tamen est falsa: *Relatio paternitatis est relatio spirationis*: quia quando admodum illud nomen *Relatio*, tunc explicitè, & per modum significati, importatur respectus ad terminum, qui non est idem in paternitate & spiratione; prima enim respicit filiationem, altera verò processionem, seu spirationem passivam.

Obijcies secundò: Paternitas & spiratio activa sunt duæ relationes: Ergo & duæ res: Ergo realiter distinguntur. Hæc ultima consequentia patet, prima verò probatur. Multiplicato inferiori, debet multiplicari superior: Sed res est quid superius ad relationem realem: Ergo si paternitas & spiratio sint duæ relationes reales, erunt etiam duæ res.

B Respondeo concessio Antecedente, negando primam Consequentiam: quia variatur appellatio. Nam nomen numerale, *duæ*, in Antecedenti applicat supra relationem; unde denotat solum multiplicatam relationum realem, ad quam sufficit quamlibet esse realem, licet non distinguantur realiter, sed tantum virtualiter. in consequenti verò appellat supra realitatem, unde denotat multiplicatam rerum, & consequenter quod distinguantur sicut res à re. Quare ad probationem respondeo, eo tantum modo debere multiplicari superius, quo multiplicatur inferius: in proposito autem inferius non multiplicatur cum in una distinctione reali: Ergo nec superius cum hæc distinctio reali debet multiplicari, quod tamen denotatur in illa propositione: *Paternitas & spiratio sunt duæ res*.

Instabis: Paternitas & Spiratio sunt duæ relationes, ut docet Divus Thomas loco nuper allegato: Ergo & duæ res relativa. Consequentia videtur manifesta: nam relatio & res relativa idem prorsus sonare videntur.

D Respondeo concessio Antecedente, negando Consequentiam. Licet enim relatio & res relativa, quoad rem significatam sint idem, tamen ex parte modi significandi, qui maxime attenditur in propositionibus, distinguntur: quia illud nomen, *relatio*, simpliciter enuntiatum, exprimit relationem per modum puri respectus, & in ordine ad connotatum extrinsecum, seu terminum correlativum: quando verò dicitur, *res relativa*, tunc relatio exprimitur per modum forme. Unde dicere quod in Patre sint duæ relationes, est dicere quod sint respectus ad diversos terminos, quod verum est: affirmare verò quod in illo sint duæ res relative, est asserere quod in illo sint veluti duæ forme, quod est falsum.

ARTICVLVS V.

An relationes divine addant aliquam portionem relativam ad essentiam?

NON inquirimus hic, an relationes divine, ut virtualiter ab essentia distinctæ, dicant portionem, sed id tanquam certum supponimus. Cum enim distinctio virtualis relationum ab essentia, non sit distinctio rationis per modum excludentis & exclusi, ut articulo 2. ostendimus relationes divine, etiam ut virtualiter distinctæ ab essentia, illam implicite includant; & consequenter infinitam ejus necessario amantur à Deo, & debent adorari adoratione latrice, ut docet Sanctus Thomas hic art. 2. in argumento, *sed contra*, Quod ergo in dubium vertimus, est

in se attributa addunt ad essentiam perfectionem aliquam absolutam, virtualiter distinctam a perfectione essentiae: ita etiam relationes, praeter absolutam perfectionem essentiae, quam implicite includunt; insuper ratione conceptus relationis, & quatenus sunt puri respectus ad terminum, vel (ut alij loquuntur) secundum rationem ad, explicitam perfectionem aliquam relativam, virtualiter distinctam a perfectione essentiae, vel solum absolutam perfectione gaudeant.

Partem affirmativam tenent Suarez lib. 3. de Trinitate capit. 9. & 10. Granada tomo 3. in 1. partem, tract. 3. disp. 5. sect. 2. Valentia, Arrubal, Ruiz, & ex nostris Ledesma de divina perfectione quaest. 3. art. 2. & Gonzalez hic disp. 6. sect. 2.

Sententiam negativam in schola Divi Thomae communior est, eamque defendunt omnes veteres antiqui Thomistae; quibus subscribunt plures ex Recentioribus, quos citant & sequuntur Salamancaenses hic disp. 6. dubio 2. Unde fit.

§. I.

Sententia negativa praesertim.

Pro igitur, divinas relationes non addere perfectionem relativam ad essentiam.

Hanc conclusionem videtur docere D. Thomas variis locis, praesertim quaest. 2. art. de potentia art. 5. & infra quaest. 42. art. 4. ad 2. ubi asserit, relationem secundum rationem sui generis, & in quantum est relatio, non habere quod sit aliquid, sed solum quod sit aliquid; ex quo inferit, quod quicquid dignitatis & perfectionis habet Pater, habet & Filius. Et ibidem docet perfectionem & dignitatem in Divinis pertinere ad essentiam, & non ad relationem. Quod etiam docuit Augustinus lib. 7. de Trinitate cap. 1. & 6. ubi ait, *Bonitatem & magnitudinem perfectionis in Divinis, non relative, sed ad se dici*. Ex quibus verbis hoc potest argumentum confici: Relationes ad essentiam nihil addunt absolutum, ratione ab illa distinctum: Sed ex Augustino ratio perfectionis in Deo, non relative, sed absolute dicitur: ergo relationes divinae non addunt perfectionem ad essentiam, ratione ab illis distinctam.

Praeterea suaderi potest conclusio ratione quam insinuat S. Thomas hic art. 2. ubi hoc discrimen inter relationem & alia praedicamenta constituit, quod in aliis generibus a relatione, etiam propria ratio generis accipitur secundum comparationem ad subjectum, sed ratio propria relationis non accipitur secundum comparationem ad illud in quo est, sed secundum comparationem ad aliquid extra. Quorum verborum sensus non est (ut aliqui male interpretantur) quod relatio in quantum talis, & prout ab aliis praedicamentis distinguitur, non inherens subjecto, sed illi tantum assistens, ut de relationibus divinis olim fingebat Gilbertus: sed intendit S. Doctor hanc differentiam inter relationem & alia praedicamenta statuere, quod alia praedicamenta respiciunt subjectum ratione sui, in illo sistendo, & ponendo in illo aliquid, per quod subjectum se habet ad se & non ad aliud; ut patet in quantitate, quae secundum primam rationem ponit in substantia extensionem partium, per quam illam perficit in se & ad se: relatio vero, non respicit subjectum, ratione sui, & sistendo in illo, seu ponendo in illo aliquid, per quod sit tale in se & ad se, sed ordinando illud

Tom. II.

ad terminum, & ratione ipsius termini.

Ex qua doctrina Angelici Praeceptoris, hoc potest in favorem nostrae sententiae & conclusionis formari argumentum. Ratio perfectionis debet sumi per respectum ad subjectum inspectum ratione sui: At relatio nullum sibi peculiare subjectum respicit ratione sui, in illo sistendo, sed ratione termini seu correlativi; cum eo ipso quod conceptus aliquis relativus sit, etsi subjectum respiciat, debeat illud respicere ordinando illud ad terminum, & ratione ipsius termini: Ergo nihil relativum potest ex se obtinere rationem seu conceptum perfectionis; & consequenter relationes divinae, ex vi proprii & relativi conceptus, non addunt perfectionem ad essentiam divinam. Minor, & utraque consequentia patent. Major autem, in qua solum potest esse difficultas, sic ostenditur. Perfectio debet respicere subjectum perfectibile, per commensurationem cum illo: At nisi subjectum ratione sui respiciat, non commensuratur cum illo, sed cum termino, qui est ratio respiciendi subjectum: Ergo ratio perfectionis debet sumi per respectum ad subjectum, inspectum ratione sui, & non ratione alterius.

Tertio suaderi potest conclusio. Si relationes adderent perfectionem ad essentiam, illi etiam adderent bonitatem; nam bonum & perfectum convertuntur, ut docet D. Thomas supra quaest. 5. artic. 3. Sed relationes divinae non addunt bonitatem ad essentiam: Ergo nec perfectionem. Major patet, Minor probatur primo. Si relationes adderent bonitatem ad essentiam, cum talis bonitas non esset bonitas medij, esset bonitas ultimi finis: At non possunt addere bonitatem ultimi finis; alias darentur plures ultimi fines relativi, quod nullus concedit, sicut nec plura relativa principia: Ergo divinae relationes non addunt bonitatem ad essentiam, sed infinita solum essentiae bonitate gaudent.

Secundo probatur eadem Minor. Si bonitas realiter multiplicaretur in personis divinis, illae possent dici tres boni, non solum adjectivè, sed etiam substantivè; quia significatum tam materiale quam formale hujus nominis, *bonus*, multiplicaretur: Sed tres personae divinae non possunt dici tres boni, sicut nec tres magni, substantivè, ut docet Augustinus 5. de Trinit. cap. 8. his verbis: *Magnus Pater, magnus Filius, magnus Spiritus Sanctus: non tamen tres magni, sed unus est magnus. Et bonus Pater, bonus Filius, bonus Spiritus Sanctus: nec tres boni, sed unus est bonus.* Ergo bonitas non multiplicatur realiter in personis divinis.

Tertio eadem Minor ostenditur ratione à priori. In tantum aliquid est bonum & perfectum, in quantum est in actu existentiae, vel ad illam ordinem dicitur ut docet S. Thomas supra quaest. 4. art. 1. & quaest. 5. art. 1. Sed divinae relationes, ratione sui, neque sunt in actu existentiae, neque ordinem dicunt ad illam, sed solum ratione essentiae divinae quam includunt: Ergo ratione sui non dicunt bonitatem, sed solum ratione essentiae. Major patet: Minor etiam, quantum ad primam partem, constabit ex dicendis articulo sequenti, ubi ostendemus relationes divinas non gaudere proprijs existentijs relativis, sed per absolutam divinae naturae existentiam in illis inclusam existere. Probatur verò quantum ad secundam: Relatio (ut supra dicebamus) secundum sibi propria nihil respicit, nisi ordinando ad terminum, quia totum ejus esse est ad aliud se habere: At existen-

Bb iij

tiam suam ad terminum ordinare non potest, quia existentia relationis non est ad terminum, sed ad subiectum: Ergo ratione sui, & quatenus est purus respectus ad terminum, seu ut alij loquuntur, secundum rationem ad ordinem ad existentiam non dicit.

Denique probari potest conclusio ex absurdis & inconvenientibus, quæ sequuntur ex adversa sententia. Nam eo ipso quod tres perfectiones relativæ in divinis personis admittantur, necessario concedendum est, cuilibet ex illis deficere aliquam perfectionem, quæ in suo conceptu nullam imperfectionem, includit: At hoc cum summa perfectione, & summa divinarum personarum æqualitate non congruit: Ergo ex adversa sententia sequitur, quolibet personarum non esse summe perfectam, nec alteri in perfectione summe æqualem. Major patet: Patri enim non convenit filiatio, nec Filio paternitas, nec Spiritui Sancto paternitas & filiatio, nec consequenter perfectio relativa cuilibet personæ propria, & alteri incommunicabilis. Minor vero, quantum ad primam partem, probatur. De ratione summe perfecti est omnem continere perfectionem, quæ in suo conceptu nullam dicit imperfectionem: Ergo si Filio v. g. desit aliqua perfectio relativa, quæ in Patre reperitur, & quæ in suo conceptu nullam includit imperfectionem, Filius summe & adæquate perfectus non erit. Imo nec ipsa divinitas erit forma summe perfecta: hæc enim forma summe perfecta non est, quæ subiectum summe & adæquate non perficit, & quæ illi omnem perfectionem non tribuit: Sed essentia divina summe & adæquate Filium non perficit, nec illi relativam paternitatis perfectionem communicabit: Ergo forma summe perfecta non erit.

Neque valet si dicas: de ratione summe perfecti esse, quod contineat omnem perfectionem absolutam, non autem relativam: quia sicut de ratione relationis, ita & de essentia perfectionis relativæ est incommunicabilitas. Non, inquam, hoc obstat: nam vel perfectio relativa paternitatis v. g. aliquam in suo conceptu includit imperfectionem, vel non; Si primum, non poterit esse formaliter in Patre, in quo nulla potest reperiri imperfectio. Si secundo, non potest habere repugnantiam cum perfectione relativa filiationis: habere enim repugnantiam & impossibilitatem cum aliqua perfectione, quæ nullam imperfectionem includit, imperfectio est.

Secunda etiam pars Minoris suadetur. Primò ex Augustino relato, qui ut salvet æqualitatem personarum divinarum in magnitudine, negat dari in Deo tres magnitudines: Ergo sentit cum multiplicatione reali magnitudinis aut perfectionis, summam æqualitatem inter divinas personas non posse subsistere.

Secundo, Quod gaudet perfectione essentialiter distincta à perfectione alterius, necessario comparatur cum illo ut excedens & excessum, asserente Philosopho, species esse sicut numeros, inter quos, cum essentiali differentia, æqualitas numerica intercedere nequit: Sed eo ipso quod paternitas sit perfectio relativa, realiter à filiatione distincta, essentialiter distinguitur à perfectione filiationis: Ergo hoc ipso æquales esse non possunt, nec summa Filii cum Patre in perfectione æqualitas subsistere. Unde etiam ex adversa sententia sequitur, tres personas Sanctissimæ Trinitatis esse quid majus & perfectius, saltem extensive, quam unam tantum: quod expressè negat

A Augustinus lib. 6. de Trinitate cap. 8. & lib. 20. cap. 1.

Respondet Suarez ubi supra, hæc inconvenientia non sequi ex sua sententia: quia licet perfectio relativa, quam paternitas addit supra essentialiter, non sit in Filio formaliter, in illo tamen reperitur eminenter, ratione essentia: quæ illi communicatur à Patre.

Sed contra primò: De ratione summe perfecti est continere perfectissimo modo omnem perfectionem, quæ in suo conceptu nullam imperfectionem includit: Sed modus continendi perfectionem aliquam formaliter simul & eminenter, perfectior est quam modus illam continendi solum eminenter, quando talis perfectio potest nudari ab omnibus imperfectionibus: Ergo de ratione summe perfecti est continere formaliter omnem perfectionem, de cuius conceptu imperfectio non est; & consequenter ratione solius continentia eminentialis perfectionis relativæ, quæ in paternitate includitur, non salvatur Filium esse summe & infinite perfectum.

Confirmatur: Ens summe perfectum aliter debet continere perfectionem, de cuius conceptu imperfectio non est; ac illam, quæ in suo conceptu involvit imperfectionem: Sed hæc continere debet eminenter: Ergo alteram debet continere formaliter.

Præterea, Deitatem continere eminenter paternitatem, est continere illam per modum principij radicalis illius; hæc enim eminentialis continentia, causalitatis esse non potest, sicut illa quæ convenit omnipotentia respectu creaturarum: Sed Deitas, ut convenit Filio, & prout illi per æternam generationem communicatur, non est radix paternitatis, cum illam præsupponat in aliquo priori originis: Ergo Deitas, ut est in Filio, paternitatem, ejusque perfectionem relativam, eminenter non continet.

Denique non salvaretur perfecta æqualitas Filij cum Patre, si Filio deesset formaliter aliquod attributum, quamvis illud haberet eminenter seu radicaliter, ratione essentia, in qua tanquam in radice continetur: quia perfectio absoluta, prout in se, differt à seipsa prout contenta in causa, seu radice: Ergo pariter non subsistet perfecta Filij cum Patre æqualitas, si illi desit formaliter perfectio relativa paternitatis, quamvis illi conveniat radicaliter seu eminenter, ratione essentia: quæ illi à Patre communicatur: quia similiter, in sententia quam impugnamus, perfectio relativa paternitatis, prout in se, differt à seipsa, prout contenta in essentia divina, tanquam in radicali principio.

Respondet secundo Granadus, loco supra citato, salvari in ejus sententia summam Filij perfectionem, & perfectam ejus cum Patre æqualitatem: quia Filius non solum eminenter seu radicaliter continet perfectionem relativam paternitatis, ratione divinitatis quæ illi à Patre communicatur, sed etiam aliquo modo formaliter, eo quod per circumfessionem (id est reciprocam & mutuum unius personæ in alia existentiam) Filius sit in Patre, ut terminis in principio, & Patet in Filio ut principium in termino, juxta illud Caroli Joani. 14. *Ego in Patre & Pater in me est.*

Sed hæc etiam solutio non satisfacit: esto enim quod paternitas sit in Filio per circumfessionem non tamen perficit illum formaliter, alioquin illum Patrem constitueret: Ergo ratione illius, Filius non constituitur summe perfectus, nec consti-

quenter saluatur perfecta ejus cum Patre æqualitas. Hæc ultima consequentia patet, altera verò probatur: Filius enim non potest constitui summè perfectus, nisi à forma, seu à perfectione, ipsam formaliter percipientem.

Confirmatur: Si aliqua perfectio absoluta competere Patri formaliter & intrinsicè, non verò Filio, etiam per circuminfectionem esset in Filio, Filius non esset summè perfectus formaliter, sed Patri in perfectione æqualis: Ergo iste modus habendi perfectionem relativam paternitatis, non est sufficiens, ut in Filio saluatur ratio summè perfecti, & perfectia ejus cum Patre æqualitas.

§. II.

Satisfit objectionibus Adversariorum.

Obijciunt in primis Adversarij quædam Conciliorum & Sanctorum Patrum testimonia, in quibus tres subsistentiæ divinarum personarum vocantur perfectæ. Sic enim habetur in 6. Synodo actione 4. *Credimus Divinitatem Patris, & Filij, & Spiritus Sancti esse in tribus perfectis subsistentiis.* Similia verba referuntur actione 18. in dicto Constantini Pagonati

Verum hæc ne leviter quidem attingunt nostram sententiam. Nam, ut initio articuli diximus, non negamus subsistentiæ & relationes divinas, etiam ut virtualiter ab essentia distinctas, dicere perfectionem: sed contendimus perfectionem illam non esse relativam, & virtualiter distinctam à perfectione essentiæ, sed absolutam & indistinctam à ipsa perfectione essentiæ, quæ in illis includitur.

Obijciunt secundo celebre Damasceni testimonium libro 1. de fide cap. 11. dicentis. *In proprietatibus paternitatis, filialitatis, & processions secundum causam & causale (seu causatum) & personalem perfectionem (id est existentiæ modum) differentiam intelligimus.* Quibus verbis aperte videtur admittere differentiam in proprietatibus seu relationibus divinis, quantum ad perfectionem: & per consequens plures perfectiones relativas in personis divinis. Unde Clichtoveus ejus Commentator, in commentario ad hunc locum dicit: *ob hujusmodi differentes proprietates, personalis invenitur in Divinis perfectio.*

Respondeo Damascenum per perfectionem personalem non intelligere perfectionem relativam, seu quæ conveniat relationibus & personis ex propria linea, sed ipsam perfectionem absolutam essentiæ, quæ ut inclusa in personis divinis, & diversimodè ab illis modificata, seu ut in illis habens diversum existendi modum, personalis appellatur, & quodammodo in illis diversificatur, saltem quantum ad modum habendi. Quod autem hæc interpretatio sit legitima, patet tum ex illis verbis Damasceni: *Personalem perfectionem, id est existendi modum:* tum ex ejus Commentatore, qui post verba relata, statim subdit: *Nam principalior est existendi modus Patris, quæ à nullo est, quam cæterorum duorum, qui ab eo sumunt originem; & principalior item modus subsistendi Filij, & ratione ordinis perfectior, quam Spiritus Sancti ab eo procedentis &c.* Quibus verbis aperte declarat, per perfectionem personalem, quam ex Damasceno in divinis personis admittit, se nihil aliud intelligere, quam ipsam perfectionem absolutam, divinæ naturæ; quæ quia est in Patre à se, & à nullo habita, ac tantquam fontali principio Divinitatis, Pater dicit aliquam primatum, saltem originis, qui non con-

venit Filio; & ratione ejus à S. S. Patribus major illo appellatur, juxta illud Jo. 14. *Pater major me est.*

Obijcies tertio: *Mysterium Trinitatis dicit summam & infinitam perfectionem in Deo:* Sed illud relationes divinas, quibus personæ constituuntur, includit: Ergo divinæ relationes dicunt summam & infinitam perfectionem in Deo. Minor constat, Major probatur. Naturam divinam esse tribus suppositis communicatam, est maxima perfectio; & propterea essentia creata, ratione suæ finitatis & imperfectionis, unitantum potest supposito communicari: Sed mysterium Trinitatis consistit in hoc quod natura divina tribus suppositis communicetur: Ergo illud dicit summam & infinitam perfectionem in Deo.

Unde Cyrillus lib. 2. Theauri cap. 1. *Non potest esse perfecta Divinitas, nisi Filium habeat, & fructum ex se pariat.* Et D. Thomas quæst. 9. de potentia artic. 5. ad 23. *Ad perfectionem (inquit) Divinitatis pertinet ut sint plures modi existendi in Divinitate, scilicet sit ibi à quo alius, & ipse à nullo, & alio quis qui est ab alio: non enim esset omnimoda perfectio in Divinis, nisi esset processio Verbi & Amoris.* Et hic quæst. 27. art. 2 ad 3. dicit: *In ipsa perfectione divini esse continetur & Verbum intelligibiliter procedens, & principium Verbi.*

Confirmatur ex eodem Angelico Doctore, qui opusc. 1. contra errores Græcorum cap. 7. asserit Patrem sine Filio non esse perfectum, nec Patrem & Filium sine Spiritu Sancto; refertque Athanasium dicentem, Patrem sine Verbo fore mutum, & utrumque sine Spiritu Sancto non esse vivum. Et quæst. 9. de potentia art. 5. ad 24. dicit: *Non potest Patri esse plenum gaudium de seipso, nisi in Filio: sicut nec homo de seipso gaudet, per conceptionem quam de seipso habet.* Cui consonat illud Zenonis Veronenfis: *Latatur Pater in alio se, quem genuit ex se.*

Ad objectionem respondeo, distinguendo Majorem: *Mysterium trinitatis dicit summam perfectionem, se tenentem ex parte naturæ divinæ, quæ tribus personis communicatur, concedo Majorem: provenientem à relationibus divinis, quæ sunt termini divinæ communicationis & fecunditatis, nego Majorem.* Ut enim supra ostendimus, tota perfectio quæ in mysterio Trinitatis relucet, se tenet ex parte naturæ divinæ, quæ summè & infinite perficit divinas personas, non verò ex parte relationum, quæ sunt puri respectus ad terminum & correlativum, & puri termini divinæ fecunditatis & naturæ, qui nullam addunt perfectionem, sed tantum dant illi subsistere incommunicabiliter, quod (ut infra ostendemus) nulla perfectio est; in hoc enim quod est alteri non posse communicari, nulla relucet perfectio. Unde ad probationem Majoris, eodem modo distinguo: *Majorem naturam divinam esse tribus suppositis communicatam, est maxima perfectio: se tenens ex parte rei communicatæ, concedo Majorem: se tenens ex parte relationis & modi quo communicatur, nego Majorem; & coacta Minori, distinguendum est Consequens, distinctione Majoris.*

Solutio est D. Thomæ quæst. 2. de potentia art. 5. in corp. ubi postquam dixit quod paternitas non est in Filio, propter oppositionem paternitatis & filiationis, subdit: *Nec tamen sequitur, quod quamvis paternitatem Filius non habeat, quam Pater habet, aliquid habeat Pater, quod non habet Filius: nam ipsa relatio secundum rationem*

175

176

177

sui generis in quantum est relatio, non habet quod sit aliquid, sed solum quod sit ad aliquid: quod sit verò aliquid secundum rem, habet ex illa parte quã inest, vel ut idem secundum rem, ut in Divinis vel ut habens causam in subiecto, ut in creatis, Hæc D. Thomas. Quibus verbis aperte declarat, totam perfectionem, quæ est in divinis, oriri ab essentia, non verò à relationibus: quia relatio secundum conceptum relativum, & ut est purus respectus ad terminum, non est aliquid, sed ad aliquid; nec exprimit ordinem ad esse, ex quo ratio Perfectionis & bonitatis sumitur, sed ad correlativum, quod cum habeat rationem puri termini, nullam in eam influit perfectionem, sed solum præbet ei distinctionem & incommunicabilitatem. Ex quo infer S. Doctor, quod quamvis paternitatem Filius non habeat, quam Pater habet, non sequitur tamen quod aliquid habeat Pater quod non habeat Filius; quod falsum esset, si relationes adderent aliquam perfectionem essentia: cum enim perfectio illa esset relativa, & consequenter incommunicabilis, Pater ratione paternitatis haberet aliquam perfectionem, quæ non esset in Filio, & per consequens aliquid esset in Patre, quod non esset in Filio.

178

Ad testimonia SS. Patrum in primis dico, quod licet relationes divinæ nullam dicant perfectionem in Deo, arguunt tamen & indicant summam perfectionem in illo, infinitatem scilicet ac fecunditatem. Unde sicut ex defectu possibilitatis creaturarum infertur à posteriori, & per locum extrinsecum, destructio divinæ omnipotentia: ita pariter ex negatione relationum & processuum in Deo, rectè colligitur arguitivè & à posteriori, Deum non fore perfectum, si in illo non esset processio Verbi & Amoris, illamque infinitam perfectionem cariturum, si per impossibile paternitate & filiatione careret.

179

Secundò respondeo, hæc duo maxime inter se differre, nempe quod relationes ad perfectionem Divinitatis pertineant, & quod perfectionem divinæ naturæ superaddant: Nam ad perfectionem essentia: infinite perfectæ potest pertinere, communicare se alicui rationi formali, quæ ex vi suæ linear non afferat perfectionem, dummodo sit capax accipiendi imperfectionem illius, eam in se intimè includendo. Patet hoc in ente, ad cuius perfectionem pertinet communicari, & includi in verò, ut tali, licet verum, ut tale, secundum id quod superaddit enti, non dicat perfectionem & bonitatem distinctam virtualiter ab ente sed eandem prorsus ut communicatam & derivatam ab ente in actu, quod in ipso vero transcendentaliter includitur. Ita pariter, licet relationes divinæ non afferant perfectionem, virtualiter distinctam à perfectione essentia: verificatur tamen illud quod dicunt SS. Patres, & præsertim S. Thomas, relationes divinas, seu plures modos existendi in Divinis, ad perfectionem Divinitatis pertinere, & in ea contineri: Tum quia in natura divina radicaliter continentur, tum etiam quia perfectionem infinitam divinæ essentia: in se recipiunt & intimè claudunt.

180

Ad confirmationem respondeo, quod quando S. Thomas dixit Patrem non esse perfectum sine Filio, eique non esse perfectum gaudium de seipso, nisi in Filio; per hoc non intendit, quod Filius aliquam perfectionem Patri aut divinæ essentia: afferat; sed solum intendit docere, personas divinas esse inter se correlatas, & intimè connexas unamque non posse subsistere sine alia. Vel etiam

quia divina essentia, ratione suæ fecunditatis & infinitatis, habet quod sit communicabilis tribus personis, rectè à posteriori colligitur, illam non fore infinite perfectam, & ab illa Patrem non habiturum omnimodam perfectionem, si illa non communicaretur aliis duabus personis divinis.

Dices: Idem S. Doctor quæst sequenti articulo, probat reperiri in Deo rationem personæ, quia persona est summa perfectio: Sed hæc ratio non valeret, si personalitas in Divinis non adderet aliquam perfectionem ad essentiam: Ergo illi addit aliquam perfectionem.

Respondeo concessa Majori, negando Minorem: licet enim divinæ personæ ratione subsistentia: relative perfectionem non explicant, duplicem tamen implicent, naturam scilicet intellectuales, quam dicunt in obliquo & de connotato, & subsistentia: absolute, quam includunt & supponunt. Unde ex eo quod divina essentia continet in se omnem perfectionem, rectè infer D. Thomas reperiri in Deo rationem personæ. Nec D. Thomas dixit, personam ut sic, & prout est analogicè communis Deo & creaturis, significare formaliter perfectionem, sed significare id quod est perfectissimum in tota natura, nempe subsistens in rationali natura; quod verum est, licet perfectionem de formali non explicet: ad hoc enim sufficit, quod duplicem illam perfectionem, naturam scilicet intellectuales quam connotat, & subsistentia: absolute quam supponit, implicite includat. Sed de hoc redibit sermo dilputatione sequenti.

§. III.

Alie objectiones proponuntur et solvuntur.

Objicies quartò: Perfectum, secundum Aristotelem, est cui nihil deest in proprio genere; quam definitionem admittit D. Thomas supra quæst. 4. articulo. Ergo perfectio in integritate consistit. Sed paternitas v. g. est integra, integritate relativa, quæ ratione distinguitur ab integritate essentia: Ergo est perfecta perfectione relativa, ratione distincta à perfectione essentia.

Respondeo explicando definitionem traditam. Perfectum est cui nihil deest in proprio genere, dicente perfectionem, concedo: in quocumque genere, nego. Sic autem esse intelligendam & explicandam hanc definitionem Aristotelis, patet primò, quia à D. Thoma ibidem sic explicatur: ait enim, *perfectum esse, cui nihil deest secundum modum suæ perfectionis.* Patet secundò in decreto Dei libero, cui, prout ab actu necessario distinguitur, nihil deest in proprio genere; & tamen prout sic perfectionem non dicit, aliis aliis qua potuisset Deo deesse perfectio. Tertio patet, quia aliàs peccatum, secundum formalissimum conceptum peccati, perfectum esset; cum ei ut sic nihil deest ex his quæ ad proprium genus desiderantur: quod licet fortè ab Adversarijs admitatur, est tamen contra Aristotelem, expressè afferentem, non nisi metaphysicè vitium & peccatum dici perfectum; & contra manifestam rationem: nam aliàs verum esset absolute dicere, perfectionem aliquam subterfugere divinam causalitatem, cum peccatum, sub ratione peccati, non causetur à Deo.

Objicies quintò: perfectio formalis consistit in convenientia ad illud, cuius est perfectio: At divina personalitas, prout ab essentia distincta, convenientia est personæ constituta, cum omni constituta

frum consonum & conveniens sit constituto: Ergo prout sic distincta, perfectio est personæ con-
veniens, & consequenter admittenda erit in divina
perfectio relativa, à perfectione es-
sentiæ ratione distincta.

Respondeo distinguendo Majorem: Consistit
in convenientia, ut est in actu existentia, vel ut ex-
pressè ordinem ad illam, concedo Majorem: sine
aliâ expressione, nego Majorem, & sub eadem
distinctio Minoris, nego Consequentiam. So-
lutio patet ex supra dictis: ostendimus enim in-
veniri aliquid esse bonum & conveniens, in-
quantum est in actu existentia, vel dicit ordinem
ad illam. Unde cum relationes divinae, ratione
sua non dicant ordinem ad existentiam, sed solum
ratione essentia quam includunt, ratione sui non
dicunt perfectionem, sed solum ratione essentia.
Ratio autem cur divinae relationes, sub proprio
conceptu non exprimant ordinem ad existentiam
est alia quam §. 2. ultimo loco tradidimus: quia sci-
licet ratio esse relationis in referre consistit, unde
nil respicere potest, nisi ordinando ad terminu.

Ex hoc colliges notabile discrimen, quod inter
divinas relationes & attributa versatur. Sicut
etiam supra dicebamus, relationem creatam in
hoc ab aliis prædicamentis differre, quod alia
prædicamenta respiciunt subjectum, ratione sui,
in consistendo, & ponendo in eo aliquid, per
quod subjectum perficitur in se, & non in ordine
ad aliud: ratio verò non respicit subjectum ra-
tionis sui, & sistendo in illo, sed ordinando illud
ad terminum, & ratione illius. Ita etiam divina
attributa respiciunt essentiam ratione sui, illam-
que perficiunt in se, & non in ordine ad aliud,
quod habeat rationem puri termini, & per con-
sequens et addunt perfectionem aliquam virtualiter
& ratione distinctam: relationes verò ex pro-
pria ratione explicita, non respiciunt divinam es-
sentiam, sed terminum sibi correlatum, ac proin-
de divinae essentia non addunt aliquam perfectio-
nem virtualiter distinctam, sicut attributa, sed
tantum purum respectum, à perfectione vel im-
perfectioe abstrahentem.

Dices: Relationes addunt essentia entitatem
virtualiter distinctam: Ergo & perfectionem.
Consequentia videtur manifesta, nam bonitas &
perfectio consequuntur ad entitatem.

Respondeo primò, Antecedens non esse cer-
tum, & negari à pluribus, qui existimant, quod
licet divinae relationes gaudeant realitate distin-
cta virtualiter à realitate essentia, non tamen enti-
tate: unde docent tres relationes posse quidem
dici tres res, non tamen tres entitates. Sed quid-
quid sit de hoc, de quo dicimus disputatione se-
quenti dato Antecedente, nego Consequentiam.
Ad cuius probationem, distinguo Antecedens.
Bonitas & perfectio consequuntur rationem en-
tis, ut in actu existentem, concedo Antecedens.
Sub præcisa ratione entitatis, nego Antecedens.
Mathematica entia, prout subsunt abstractioni
à materia sensibili & singulari, sunt vera entia rea-
lia, tamen, quia abstrahunt ab ordine ad existen-
tiam, prout sic non sunt bona, ut docent nostri
Thomistæ in Metaphisica.

In talibus Subsistentia Verbi Divini, ut virtua-
liter ab essentia distincta, terminat naturam hu-
manam, & supplet vices subsistentia & persona-
litatis creatæ: Ergo ut sic dicit perfectionem. Con-
sequentia videtur bona: Subsistentia enim Verbi
Divini non potest suppleri vices subsistentia crea-
tæ, nisi eminenter omnem eius perfectionem

Tom. II.

A contineat: At eminentialis continentia perfectio-
nis, necessario præsupponit rationem perfectionis
formaliter: Ergo Subsistentia Verbi Divini, ut
virtualiter ab essentia distincta, dicit perfectio-
nem formaliter.

Confirmatur: Personalitas Verbi Divini, prout
ratione distincta ab essentia, sanctificat immedia-
tè humanitatem Christi, in sententia satis fre-
quenti apud nostros Thomistæ: At sanctitas ne-
cessariò perfectio est, cum debeat subjectum con-
stituere sanctificatum, & objectum congruum di-
vinæ dilectionis, quod non potest nisi à forma
perfecta præstari: Ergo prout distincta ab essentia
formaliter est perfectio.

B Ad instantiam, concessio Antecedente, distin-
guo Consequens: Ergo ut sic dicit perfectionem
relativam, virtualiter distinctam à perfectione
essentiæ, nego absolutam, & indistinctam à perfe-
ctione essentia, concedo. Solutio patet ex su-
pra dictis. Sicut enim personalitas Verbi Divini,
tametsi relativa sit, continet eminenter subsisten-
tiam creatam, quæ absoluta est, ex eo quod quam-
vis non explicet rationem absolutam, imbibit ta-
men illam: ita similiter, quamvis non explicet
perfectionem, quia illam implicat, potest perfe-
ctionem subsistentia creatæ eminenter contine-
re, & illius effectum præstare. Per quod patet res-
ponsio ad probationem Consequentis: concessio
enim Majori, distinguenda est Minor: eminentia-
lis continentia perfectionis necessario præsup-
ponit perfectionem relativam, & ratione distin-
ctam à perfectione essentia, nego: absolutam, in-
distinctam à perfectione essentia, concedo. Et di-
stinguo Consequens dictione Minoris.

Ad confirmationem similiter distinguo Mayo-
rem: Personalitas Verbi Divini, prout ratione di-
stincta ab essentia, sanctificat: ratione absoluta
perfectionis essentia quam essentialiter includit,
concedo Majorem: ratione illius quod explicat, &
essentia superaddit, nego Majorem. Licet enim
forma quæ sanctificat, in hac sententia, sit subsi-
stentia & relatio, ratio tamen sub qua sanctificat,
non est id quod explicat & superaddit essentia
(quod, ut supra dicebamus, est ratio puri respec-
tus, abstrahens à perfectione vel imperfectioe)
sed est ipsa perfectio essentia quam implicat, &
transcendentaliter includit, hæc enim est totius
sanctitatis & perfectionis fons & origo.

§. IV.

Solvitur alia obiectio.

Obijcies sextò: Si in Deo esset unica subsi-
stentia, illa sine dubio ratione sui diceret perfe-
ctionem ab essentia distinctam, redderet enim
naturam: divinam ultimò completam & termi-
natam. At nulla est ratio assignabilis, cur ex
distinctioe personarum in Deo, personalitas a-
mittat rationem perfectionis: Ergo divinae perso-
nalitates, seu relationes, ratione sui dicunt perfe-
ctionem, à natura distinctam.

Confirmatur: Personalitas creata dicit perfe-
ctionem, realiter modaliter à perfectione nature
distinctam: Ergo à fortiori personalitas divina
addit divinæ nature perfectionem, scilicet ratione
distinctam.

Ad objectionem, concessio Majori, nego Minorem.
Si enim unica daretur in Deo personalitas, tunc
personalitas vel esset ipsissima Dei essentia sine di-
stinctione virtuali, ut plures sentiunt de subsisten-
tia absoluta, quam Thomistæ agnoscunt in Deo

C c

secundum se considerato, & praeintellecto personis: vel saltem tunc personalitas adderet aliquid absolutum ad essentiam, & consequenter perfectionem ratione ab illa distinctam. Modo verò nihil addit absolutum, sed tantum purum respectum ad terminum correlatum, & ideò non addit perfectionem: nam perfectio, ut supra ostendimus, in sola ratione absoluta consistit. Et per hoc patet solutio ad confirmationem, & discrimen inter personalitatem creatam & divinam, prima enim per aliquid absolutum constituitur, altera verò consistit in solo respectu ad terminum correlatum.

194 Neque ex hoc inferas, personalitatem creatam esse perfectiorem divinam: licet enim licet sapientia creata afferat propriam existentiam, ac proinde aliquam actualitatem & perfectionem, quam sapientia divina non affert: nihilominus, quia hoc non provenit ex perfectione simpliciter, sed potius ex imperfectione sapientiae creatae, cui non repugnat ut unum per accidens cum essentia constituat, è contra verò, quòd sapientia increata non afferat propriam existentiam, oritur ex summa & infinita eius actualitate & perfectione, ratione cuius non potest unum per accidens cum divina natura constituere, non potest colligi sapientiam creatam esse in suo ordine perfectiorem increatam. Ita pariter, licet personalitas creata aliquam perfectionem, involutam imperfectionibus, afferat naturam quam terminat, divina verò nullam bonitatem aut perfectionem divinam essentiae superaddat: quia tamen hoc provenit ex imperfectione naturae creatae, quae cum finita & limitata sit perfectionis, potest per aliquid absolutum terminari, & reddi incommunicabilis, & ex summa divinae naturae perfectione, quae cum sit infinite perfecta & fecunda, a tribus personis communicabilis; non potest per aliquid absolutum ultimo terminari ac reddi incommunicabilis, sed solum per relationes inter se oppositas, quae (utpote puri respectus ad terminum seu correlativum) secundum rationem explicatam, nullam dicunt perfectionem: non rectè infertur, personalitatem creatam esse divinam perfectiorem. Maxime verò, quia licet divina personalitas, quatenus est purus respectus ad terminum & correlativum, nullam explicet perfectionem: implicite tamen continet infinitam perfectionem divinae essentiae, quae infinite perficitur, & per consequens quamlibet personalitatem creatam in infinitum excedit.

ARTICVLVS VI.

An divinae relationes gaudeant existentia relatiuis, realiter inter se, & ab existentia essentiae, virtualiter, seu ratione distinctis.

195 SUppono tanquam certum & indubitatum in Theologia, dari in Deo, ut praeintellectu relationibus seu personis, existentiam communem, absolutam, & essentialem. Patet haec suppositio: Tum quia Deus est ipsum esse per essentiam, iuxta illud Exodi, *Ego sum quis sum*: unde Hilarius lib. 2. de Trinit. *Non aliquid magis proprium Deo quam esse intelligitur*. Tum etiam, quia Deus, ut praeintellectus relationibus personalibus, operatur intelligendo & volendo; operari autem supponit esse. Adde quòd Deus essentialiter est increatus, immutabilis, aeternus, &

A ctus purissimus: ratio autem increati consilium in existere à se: immutabilitas verò & aeternitas, vel sunt ipsum esse divinum, vel necessariò illud implicite consistens, ipsissimam existentiam designat. Ergo necessariò ponenda est in Deo, ut praeintellecto relationibus & personis, existentia absoluta, essentialis, & communis. Hoc praesupposito.

Inquirimus, an praeter existentiam illam absolutam & communem, dentur in personis divinis tres relatiuae & propriae, realiter inter se, & virtualiter, seu ratione, ab existentia essentiae distinctae? Affirmant Suarez lib. 3. de Trinitate cap. 5. Arrubal. disp. 104. cap. 3. & quidam alii Recentiores. Negant verò Thomista cum S. Doctoribus, locis statim referendis, quibus subscribunt Vazquez, Granada, & alii.

§. I.

Conclusio negativa statuitur, & auctoritate D. Thomae probatur.

Dico igitur, non dari in Divinis tres existentias relatiuas: realiter inter se, & virtualiter ab existentia absoluta essentiae distinctas.

Hanc conclusionem ita clarè & expressè docet S. Thomas, ut de eius mente dubitare, sit veluti tenebras soli offundere, ac in meridie caecitare. Nam quaest. 2. de potentia artic. 6. sic ait: *Non est concedendum, quòd aliquid absolutum in Divinis multiplicetur: sicut quidam dicunt quòd in Divinis est duplex esse, essentiale & personale: unum enim esse in Divinis essentiale est, nec persona est nisi per esse essentiale*. Idem habet quaest. 8. artic. 2. ad 11. & quaest. 9. artic. 5. ad 19. & quaest. de veritate artic. 5. ad 18. Item 3. parte quaest. 7. artic. 2. ad 3. haec scribit: *Quia persona divina est idem cum natura, in personis divinis non est aliud esse personae, & aliud esse naturae: & ideò tres personae non habent nisi unum esse: haberent autem triplex esse, si in eis esset aliud esse personae, & aliud esse naturae*. Quo nihil clarius & expressius dici potest.

Praeterea in primo dist. 33. quaest. 1. artic. 1. ad 1. postquam distinguit inter esse, sumpsum pro quidditate, & pro actu existendi, sic ait: *Et sic dicitur, quòd non oportet quòd esse essentiae divinae sit aliud se habere, quia illud esse, in quo paternitas & essentia ununtur, significatur ut esse quòd est aliud essentiae: Non autem ununtur in esse quòd significat definitio rei, quia alia est ratio paternitatis, qua ad aliud refertur, & alia ratio essentiae*. Idem ferè repetit in solutione ad 2. Ex quibus rebus

E hoc potest confici argumentum, ad praecedendam viam solite evasioni Adversariorum, quae plura Divi Thomae testimonia conantur eludere, dicendo illum solum negare in personis divinis multiplex esse essentiae, non verò multiplex esse existentiae. Hanc distinctionem inter existentiam paternitatis & essentiae negat D. Thomas, quam inter rationem paternitatis & rationem essentiae admittit: At inter rationem essentiae & paternitatis solum admittit distinctionem virtuaalem, ut fatentur Adversarii: Ergo inter utriusque existentiam distinctionem virtuaalem excludit, & consequenter divinas relationes existentis relatiuis, ab existentia essentiae ratione distinctis, non gaudere existimat.

Confirmatur primò: D. Thomas ex eo probat existentiam relationum esse eandem cum existentia

essentia, secus autem illarum rationes; quia ratio relationis se habet ad aliud, & relativa est; existentia vero illius est absoluta: At formalitates absolute non multiplicantur realiter in rebus absolutis, nec relationes addunt ad essentiam absolutam: Ergo juxta D. Thomam existentia non multiplicatur realiter in personis divinis, nec relationes addunt ad essentiam existentiam aliquam, sed solum gaudent existentia absoluta ipsius essentia.

Confirmatur secundo: Idem Sanctus Doctor quest. 8. de potentia art. 2. ad 11. ait: *In Divinis non est essentia, sicut nec intelligere nisi intellectus, & propter hoc, sicut in Deo est tantum unum intelligere, ita est tantum unum esse*: Sed in Deo, præter intelligere absolutum, non datur duplex intelligere relativum, ut præcedenti distinctione ostendimus, & ipsi Adversarij profitentur. Ergo similiter, præter esse absolutum essentia, non datur triplex esse relativum in personis divinis.

§. III.

Eadem veritas ratione sua datur.

Veritatem nostræ conclusionis non solum militante evidentia Divi Thomæ testimonia, sed etiam plures efficaces rationes illam suadent.

Prima est: In Deo non sunt tres essentia relative, sed unica essentia absoluta; Ergo nec dantur tres relative existentia, sed unica, & absoluta. Consequentia videtur manifesta: quia existentia convertibiliter cum essentia se habet, ut cum illa proportionatur & adequatur, subindeque immultiplicata essentia, multiplicari nequit existentia. Præterea si in Divinis fiat multiplicatio realis entitatum aut realitatum, non multiplicabitur realiter essentia, cur etiam illa stare non poterit cum unitate & immultiplicatione existentia? Antecedens verò probatur. Tum quia id expressè docent Augustinus lib. 1. de Trinitate cap. 8. his verbis: *Non dicimus in Deo tres essentia*: & Divus Thomas infra quest. 39. art. 5. ad 1. ubi explicans dictum illud Augustini: *Filius est essentia de essentia*: dicit in rigore sermonis usurpationem non esse, cum inter Patrem & Filium non datur essentiarum distinctio. Tum etiam, quia essentia divina & natura divina usurpantur pro eodem: Sed in nullo sensu dantur in Deo tres nature relative: Ergo nec tres essentia. Ad id quod si in Deo admittantur tres essentia relative, etiam admittendæ erunt in ipso tres divinitus relative, & consequenter tres Divi, cum essentia divina idem prorsus sit quod Divinitas.

Secunda ratio. Non datur in Deo duplex ratio increati, cum virtuali distinctione, sed una quæ essentia & relationes increate constituuntur; atque tres personæ essent tres increati substantivè, contra illud Athanasij, *non tres increati, sed unus increatus*: Ergo nec dantur tres relative existentia. Probatur Consequentia primò à paritate rationis. Si enim una ratione increati relationes & essentia, increate constituuntur, cur etiam unà existentia absolutà, immultiplicatà realiter, non poterunt existere relationes & essentia?

Secundò probatur Consequentia à priori: Nam ens divinum constituitur extra nihil (in quo formaliter existentia consistit) per esse increatum, sicut ens creabile, per hoc quod terminatur creationem: Ergo si tres relationes in una ratione increati realiter immultiplicata conveniunt,

A unà etiam existentia immultiplicatà realiter existent.

Probatur tertio: Cum ratio increati consistat in hoc quod est existere à se, repugnat multiplicari realiter existentiam in personis divinis, nisi etiam in illis ratio entis increati realiter multiplicetur, vel è contra, rationem entis increati in personis divinis manere immultiplicatam, multiplicatà illis realiter existentia.

Tertia ratio. Quæ absoluta sunt, non multiplicantur in Divinis: Sed existentia relationis absoluta est: Ergo non multiplicatur in personis divinis. Major est certa, Minor verò (præterquam quod est D. Thomæ locis supra citatis) sic potest suaderi. Existentia non convenit relationi per ordinem ad terminum quem respicit, sed desumitur à subjecto in quo recipitur, sive ut alij dicunt, existentia non convenit relationi, secundum rationem ad, sed secundum rationem in. Unde Cajetanus hic art. 2. ait: *Actualis existentia, etiam relationis, non est ad aliquid, ut docet Divus Thomas in 1. dist. 33. quest. 1. art. 1. ad 1.* Ergo existentia relationis absoluta est.

Confirmatur: Illud quod tribuit existentiam relationi, debet habere aliquam activitatem, vel saltem aliquam causalitatem erga illam exercere; existentia enim est veluti existentia rei extra causas: Sed terminus relationis, cum habeat solum terminare & rationem puri termini exerceat, omni activitate caret, & nullam causalitatem erga relationem exercet: Ergo existentia relationis non sumitur ex termino quem respicit, & sic non relativa, sed absoluta est.

Quarta ratio. Relationes divinæ existunt per existentiam essentia: Ergo existentia relativis non gaudent. Antecedens est certum: nam sicut natura divina intimè includitur in relationibus, ita & ejus existentia: Repugnat autem existentiam alicui subjecto communicari, nisi reddat illud existens; sicut impossibile est sapientiam esse in aliquo, & illi non dare esse sapientem. Consequentia verò probatur. Cum existentia sit ultima actualitas, & ultimus terminus rei quam terminat, implicat eandem rem existere per duas existentias; haberet enim duas ultimas actualitates, & duos ultimos terminos: Ergo si relationes divinæ existant per existentiam essentia, non gaudent existentia relativis & sibi propriis.

Confirmatur primò: Existere prout abstrahit à creato, & increato, consistit in hoc quod est aliquid extra nihil constitui: At entitas extra nihil posita, non potest iterum constitui extra nihil: Ergo eadem entitas duplici existentia actuari non potest.

Confirmatur secundo: Si possit eadem entitas duplici existentia actuari, nulla esset ratio, cur divina essentia duplici existentia non existere unà absolutà & sibi proprià, & alià relativà, desumptà à relationibus divinis eam modificantibus. Sicut in sententia quam impugnamus, relationes divinæ duplici gaudent existentia, una relativà & sibi propria, alia absolutà & communi, quam ab essentia in eis transcendentaliter inclusa desumunt.

Ultima ratio. Si darentur in personis divinis tres existentia relativæ, etiam illis concedendæ essent tres æternitates relativæ: Sed in eis non possunt admitti tres æternitates relativæ: Ergo nec tres existentia relativæ. Major videtur certa: Primò, quia cum æternitas vel ab existentia divina non distinguatur, vel sit modus illius; non

Bibli

stat in personis divinis multiplicari existentiam, non multiplicatâ in illis æternitate. Secundò, quia cum duratio nihil aliud sit, quam continuatio rei in esse; non possunt dari in personis divinis plures existentia, nisi etiam dentur plures durationes, & consequenter plures æternitates; cum æternitas nihil aliud sit, quam duratio rei omnino immutabilis.

Minor verò probatur: Si admittantur in personis divinis tres æternitates relativa, poterunt tres personarum divina dici tres æterni, non solum adjectivè & secundum quid, sed etiam substantivè & simpliciter: Consequens est falsum, imò & erroneum, & contra Symbolum Athanasij, dicentis tres personarum divinas non esse tres æternos, sed unum æternum, sicut nec tres increatos, aut tres immensos, sed unum increatum & unum immensum: Ergo &c. Sequela probatur: Multiplicatâ formâ, & subiectò seu suppositò, etiam nomen substantivum multiplicatur, ut docent Dialectici in summis: Sed si in personis divinis dentur tres æternitates relativa, multiplicabitur in illis forma significata per hoc nomen, æternus, scilicet æternitas: Ergo tres personarum divina poterunt dici tres æterni, non solum adjectivè, sed etiam substantivè.

208 Respondet primò Suarez, ubi supra: quod licet dentur in personis divinis tres existentia, imò & tres durationes, non tamen tres æternitates: quia (inquit) æternitas est attributum absolutum, secus verò existentia, aut duratio, & idè hæc multiplicatur in relationibus, non autem æternitas.

209 Sed hæc responsio est mera petitio principij: Cum enim, ut dicebamus, æternitas vel ab existentia divina non distinguatur, vel sit modus illius; querimus cur æternitas absoluta & existentia, verò abstrahat ab absoluta & relativa? Item, cum æternitas nihil aliud sit quam duratio esse divini, omnino immutabilis, inquirimus quare in personis divinis dentur tres durationes omnino immutabiles, & non tres æternitates? hæc enim manifestam repugnantiam videntur involvere.

210 Confirmatur: Duratio adæquatè dividitur in æternitatem, ævum, & tempus, ut suppono ex quaest. 10. & idè multiplicatâ duratione, debet necessariò multiplicari æternitas, ævum, aut tempus: Sed duratio divinarum personarum, cum sit omnino immutabilis, & carens principio & fine, non est ævum, aut tempus, ut patet: Ergo est æternitas: Ergo multiplicatâ existentia & duratione illius in tribus personis, debet multiplicari etiam æternitas.

211 Confirmatur amplius: Multiplicatâ existentia in personis divinis, necessariò debet multiplicari in alijs ratio actûs puri; ratio enim actûs puri in summa actualitate consistens, ipsissimam existentiam designat, ut supra dicebamus: multiplicatâ autem in personis divinis ratione actûs puri, immutabilitas etiam multiplicari debet, & consequenter æternitas; quæ super immutabilitatem fundatur: Ergo datis pluribus existentijs relativis, concedi etiam debent plures æternitates.

212 Respondet secundo Arrubal, durationem distinguat ab existentia rei durantis, & idè non oportere quod multiplicatâ existentia in personis divinis, in illis duratio & æternitas multiplicentur, vel quod duratio divinarum personarum relativa sit, quamvis illarum existentia sit relativa.

213 Sed contra primo: in frequentiori Adversariorum sententia duratio ab existentia rei durantis indistincta est,

A Contra secundò: Duratio est continuatio rei in esse: Ergo si duratio divinarum personarum, non relativa, sed absoluta sit; illarum esse, non relativum, sed absolutum erit.

Contra tertio: duratio rei convenit illi ratione existentia (esto distinguatur ab illa) Ergo vel existentia non multiplicatur in personis divinis, vel etiam duratio multiplicari debet. Probatur Consequentia: sicut enim quia immutabilitas sequitur ad rationem actûs puri, & ad immutabilitatem æternitatis; eo ipso quod ratio actûs puri distinguatur in relationibus, fatentur Adversarij debere in illis immutabiles & æternitates distinguat. Ita similiter, si duratio sequitur existentiam, multiplicatis realiter existentijs, debent etiam durationes, & consequenter æternitates multiplicari.

B Tertio alij respondent, quod licet in divinis personis non dentur tres æternitates absolute, quia æternitas absoluta ad solam naturam divinam consequitur, bene tamen tres æternitates relativa: Ad probationem verò in contrarium dicunt, quod Athanasius negat solam in divinis tres æternos absolute & simpliciter, non tamen cum addito, scilicet in genere relativo.

Verum hæc responsio temeritate non caret: illa enim sequitur, salva fide, & absque injuria contextus Athanasij, posse concedi tres personarum divinas esse tres Deos, aut tres omnipotentes relative: Consequens est absurdum & hæreticum: Ergo &c. Sequela probatur: Athanasius eisdem verbis negat tres Deos, & tres omnipotentes, quibus etiam negat tres æternos: Ergo si licet interpretari Athanasium de tribus æternis, non relative; sed absolute, cuilibet etiam licebit eodem modo illum exponere, ac dicere, illum solum negare, tres divinas personarum posse dici tres Deos, aut tres omnipotentes, absolute & simpliciter, non tamen cum addito, & relative.

Præterea, Cum juxta illos Authores, eodem modo multiplicetur existentia in relationibus divinis, quo res, aut entitas; sicut personarum divina absolute & sine addito dicuntur tres res, aut tres entitates: ita nedum cum addito, sed etiam absolute, poterunt dici tres existententes, & consequenter tres æterni: quia cum æternitas, vel ab existentia non distinguatur, vel sit modus illius, eodem modo multiplicatur, quo existentia, ut supra dicebamus.

§. III.

Solvuntur objectiones.

O Bjiunt primò Adversarij quædam SS. Patrum testimonia, quæ videntur favore illorum sententia: In primis enim Augustinus lib. 5. de Trinit. cap. 6. dicit: *Aliud est esse Deum et aliud esse Patrem*: Ergo præter existentiam absolutam quæ Deus existit, aliquid esse relativum in Patre videtur admittere. Item Cyrillus Alexandrinus dialogo de Trinit. lib. 1. loquens de Patre & Filio sic ait: *Vterque subsistit propriamque habere dicitur existentiam*. Similiter Richardus à S. Victore lib. 4. de Trinitate cap. 17. ponit in Deo tres existentias incommunicabiles, ac proinde relativas. Denique D. Thomas quest. 9. de potentia art. 5. ad 23. hæc scribit. *Ad personam Divinitatis pertinet, ut sint plures modi existendi in Divinis*.

Ad Augustinum respondeo ex doctrina Divi

Thomas, locis supra relatis, esse sumi dupliciter: primo pro ratione per definitionem explicata: secundo pro esse existentie. Quando ergo Augustinus affirmat, quod aliud est esse Deum, aliud esse Patrem, loquitur de esse in priori acceptione, non autem in posteriori. Cyrillus autem & Richardus sumuntibi existentiam, pro subsistentia personali, & non pro actu essendi, ut constat ex ipso textu utriusque, & idem dici potest de dicto Thoma. Vel etiam responderi potest, illum solum velle, quod existentia essentialis & absoluta diverso modo conveniat divinis personis, non vero quod in illis sint plures existentie relativæ. Si enim divina essentia, licet unica & indivisibilis, alio modo est in Patre, & alio modo in Filio, & Spiritu Sancto: in Patre si quidem est à se habita, in Filio vero, ut communicata à Patre per generationem; & in Spiritu Sancto, ut ab utroque per inspirationem communicata: ita & ejus existentia, unde potest dici, quod dantur in divinis tres modi existendi quidem esse, & in eodem esse, non tamen tres existentie relativæ.

Obijciunt secundo: Existentia relationis divinæ debet esse relativa: Ergo & ratione distincta ab essentia essentia, & multiplicata realitur. Consequentia patet, Antecedens probatur primo, quia existentia debet proportionari, & in eodem genere convenire cum entitate, cujus est existentia; quare entitas substantialis nequit existentiam accidentali extra causas constitui, neque entitas accidentalis existentiam substantialem: Ergo existentia relationis divinæ debet esse relativa.

Secundo probatur idem Antecedens, ex ipsa definitione relativorum: relativa enim illa sunt, quorum totum esse est ad aliud se habere.

Tertio probatur: Si existentia divinarum relationum non esset relativa, sed absoluta, sequeretur quod Pater æternus esset ad se, & non ad alium; quod est contra rationem relativorum.

Respondeo negando Antecedens, ad cujus primam probationem, distinguo Antecedens: debet proportionari, quoad rationem communem substantiæ & accidentis, concedo Antecedens. Quoad alias peculiarias rationes, nego Antecedens & Consequentiam. Ratio discriminis est, quia essentia & existentia debent se mutuo respicere, & unam per se constituere; unde cum substantia sit absoluta ab omni respectu ad extrinsecum, nec possit cum accidente unum per se constituere; consequens est quod convenientia in ratione substantiæ desideretur inter existentiam & essentiam, seu vero convenientia in aliis peculiaribus rationibus, quibus mutua respicientia sine tali convenientia competere potest.

Vel secundo responderi potest ad eandem primam probationem Antecedens negati, distinguendo Antecedens. Existentia, & primum illius susceptivum, debent proportionari, & prædictâ convenientiâ gaudere, concedo Antecedens: Existentia & secundum susceptivum, nego Antecedens, & Consequentiam: non enim relativo divinitate, sed essentia, est quasi primum susceptivum divinitatis existentie.

Potest hæc responsio duplici exemplo illustrari. Primum est de essentia divina ut habet rationem speciei intelligibilis: ut sic enim habet omnimodam convenientiam tantum cum intellectu divino, quem per se primo respicit, non autem cum intellectu humano, quem per se secundo. Secundum desumitur ex naturalibus, nempe ex materia & anima rationali, quæ existunt in homine

Tom. II.

A per unicum simplicem existentiam immaterialem; quia cum anima rationalis sit primum susceptivum existentie, materia verò secundarium tantum; existentia non debet proportionari omnino materie, sed anime rationali.

Ad secundam probationem Antecedens principalis respondetur, esse quod ponitur in definitione relativorum, non sumi pro existentia; nam esse quod pro existentia sumitur in relatione, non est ad aliud se habere, sed inesse, ut docet D. Thomas quasi 8. de potentia artic. 2. ad 12. Sumitur ergo ibi esse, pro quidditate, seu ratione formali. Unde ad tertiam probationem distinguendum est Antecedens: Pater æternus esset ad se, quoad existentiam, concedo: quoad quidditatem seu rationem relativam, nego.

Obijciunt tertio: Qualibet realis productio tendit ad existentiam rei productæ, quæ aliàs sine tali productione non esset: Sed personalis productio in Divinis, non tendit ad existentiam absolutam essentia, tum quia existentia essentia non producitur, tum etiam quia supponitur in persona producente: Ergo necessario tendit ut in terminum proximum, in existentiam personalem relativam, ratione distinctam ab existentia essentia.

Respondeo distinguendo Majorem: tendit ad existentiam, ut producendam vel communicandam entitati productæ, concedo Majorem: semper producendam, nego Majorem, & etiam Minorem, quam non convincunt duæ probationes adductæ. Non quidem prima, quia licet productio debeat ad existentiam terminari, non tamen semper debet illam producere. Nec etiam secunda: quia quamvis existentia essentia supponatur in patre, pro priori originis ad Filium, non tamen supponitur ut Filio communicata, & ideo generatio tendit ad illam, non ut producendam, nec Patri communicandam, sed ut communicandam Filio. Et certè principaliter tendit productio ad terminum formalem, quam ad existentiam rei, quæ terminus formalis non est, sed conditio termini; & tamen divina essentia, quæ in sententia plurimum ex Adversariis est formalis terminus productionis personalis, non producitur, sed communicatur: Ergo licet terminetur ad existentiam, non rectè colligitur illam debere esse productam. Et ratio à priori est, quia rem producere, est illam existentem constituere, quod cum possit fieri, vel producendo existentiam, vel existentiam aliàs productam, seu inproductam communicando; ideo non est de ratione productionis existentiam producere.

Obijciunt quarto: Relationes creatæ habent propriam existentiam, distinctam ab existentia subjecti & fundamenti: Ergo & relationes divinæ. Antecedens recipitur communiter à Thomistis in Philosophia, est enim relatio ens completum in suo genere, realiter distinctum à fundamento, atque ita postulat sibi proprium actum essendi. Consequentia verò probatur ex paritate rationis.

Respondeo concessio Antecedente, negando Consequentiam, & paritatem: nam ideo relatio creata habet propriam existentiam, distinctam ab existentia subjecti & fundamenti, quia est limitata, & ratione limitationis non potest cum subjecto & fundamento identificari, sed debet necessario cum eo facere compositionem accidentalem: relatio verò divina caret limitatione, atque ita identificat sibi quicquid est absolutum in Deo, & consequenter existentiam essentialem. Unde ex infinita perfectione divinarum relationum provenit,

C c iij

quod non habeat propriam existentiam, sed existant per existentiam naturam; & ex imperfectione relationum creaturarum, quod afferant proprias existentias.

227 Obiiciunt quintò: Existentia est forma quæ aliquid constituitur extra nihil: Sed divina relationes & essentia differunt in hoc quod est poni extra nihil: Ergo differunt in ratione existentia. Major est certa, Minor probatur, Filiatio v.g. est extra nihil per productionem, & ab alio ut principio, essentia autem sine productione, & à se; cum filiatio sit producta, essentia verò improducta: Ergo differunt in hoc quod est esse extra nihil.

128 Respondeo distinguendo Majorem: Est forma quæ aliquid constituitur extra nihil, complete & totaliter, concedo Majorem. Incomplete & inchoative, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: Divina relationes & essentia, differunt in hoc quod est poni extra nihil: incomplete & inchoative, concedo Minorem. Complete & totaliter, nego Minorem, & Consequentiam.

Explicatur: Ad rem extra nihil ponendam duo concurrunt, ut docent nostri Thomistæ in Metaphysica; entitas scilicet, veluti subiectum existentia, & existentia ipsa. Entitas ut est subiectum existentia, pro priori naturæ ad illam, & in eo signo in quo causæ suas exercent causalitates, est extra nihil in complete, inchoative, vel (ut alii loquuntur) in esse viali; ratione verò existentia est extra nihil complete & totaliter: quod in creatis contingit cum distinctione reali inter entitatem & existentiam, in Divinis verò cum distinctione virtuali secundum aliquos, aut eminentiali secundum omnes. Dicimus ergo, in hoc quod est esse extra nihil inchoative (quod competit relationi ratione entitatis) diversitatem esse inter filiationem & essentiam divinam, secus autem in hoc quod est esse extra nihil complete (quod convenit illi ratione existentia) nisi ad summum quoad modum, quatenus essentia hoc habet à se, filiatio verò ut communicatum ab alio, ad quam diversitatem modalem non requiritur diversa existentia, sed sufficit eadem, primario essentia conveniens, & secundario filiationi communicata. Sicut ut essentia divina alio modo dicatur esse in Patre, & alio modo in Filio: non requiritur quod diversificetur, aut multiplicetur in illis, sed sufficit quod in Patre sit à se habita, in Filio verò, ut communicata à Patre per generationem.

229 Obiiciunt ultimo Adversarii, & est præcipuum illorum fundamentum. Existentia nihil aliud est, quam entitas actualis: Sed relationes divinæ, ut virtualiter distinctæ ab essentia, sunt tres entitates actuales, realiter distinctæ inter se, & ratione ab entitate actuali essentia: Ergo sunt tres existentia realiter distinctæ inter se, & ratione ab existentia essentia.

230 Respondeo primo, negando Majorem. Ut enim docent nostri Thomistæ in Metaphysica, existentia non est res ipsa actualis, sed potius ipsa actualitas, quæ sinitur extra causas, & ponitur extra illarum causalitates & dependentias: unde existentia dicitur quasi extra causas existentia.

231 Respondeo secundò, data Majori, distinguendo Minorem: Sunt tres entitates actuales, numero cadente super entitatem, concedo Minorem: cadente super ipsam actualitatem, nego Minorem, & consequentiam. Itaq; sicut tres personæ divinæ sunt & dicuntur tres sapientes adjective ab eadem sapientia, & tres omnipotentes ab eadem omnipotentia: ita sunt & dicuntur tres entitates

A actuales, ab eadem actualitate & existentia ab illa inclusa; quia in nominibus adjectivis numerus non formas sed subiectum numerat, ut docent Dialectici in summulis.

Dices: Paternitas, prout ratione distincta ab essentia, non solum est actualis, sed est etiam actualis ab actualitate essentia ratione distincta: Ergo gaudet existentia relativâ, ratione distincta ab existentia absoluta essentia. Consequentia videtur bona: quia existentia in actualitate consistit. Antecedens verò probatur primo: quia paternitas, ut ratione distincta ab essentia, non est potentialis; potentialitas enim dicit imperfectionem deo repugnantem: Ergo prout sic distincta, est actualis, imò & actualitas. Probatur secundò: quia paternitas, ut ratione ab essentia distincta, actu refert Patrem æternum ad Filium, illamque à Filio actu distinguit: Ergo ut sic est actualis, quædam, ratione distincta ab actualitate essentia.

Respondeo primo, distinguendo Antecedens: Est actualitas entitativa, ratione distincta ab actualitate essentia, transeat antecedens. Est actualitas existentia, nego Antecedens, & Consequentiam: ad cuius probationem eadem distinctione utendum est, & concessio utroque Antecedente, eodem modo distingui debet utrumque. Consequens Solutio patet ex his quæ docent nostri Thomistæ in Physica, admitentes in partibus compositi plures actualitates entitativas, negantes verò plures existentias.

Respondeo secundò, negando Antecedens. Ad cuius primam probationem, concessio Antecedente, nego Consequentiam. Nam ut paternitas, prout virtualiter distincta ab essentia, non sit potentialis, non requiritur quod prout sic distincta, sit actualis explicitè, sed fat est ut implicet actualitatem essentia: sicut ut sit increata, sufficit quod ratio entis increati in illa implicite includatur, per exigetur quod illa in personis divinis multiplicetur; aliâ (ut supra dicebamus) darentur in Divinis plures increati substantivè. Similiter ad secundam probationem, concessio Antecedente, neganda est Consequentia: quia ut paternitas actu refert Patrem æternum ad Filium, illamque à Filio actu distinguit, non est necesse quod ratione expliciti ei actualitas conveniat, sed sufficit quod ei competat ratione essentia, quam implicite includit.

DISPUTATIO IV.

De personis divinis.

Ad questionem 29. D. Thome.

A Consideratione divinarum processionum & relationum, juxta præscriptum ordinem initio tractatus, ad considerationem divinarum personarum in communi descendimus, & cito breviter hic examinanda suscipimus. Primum est, an ratio personæ verè & proprie reperitur in divinis? Alterum: quodnam sit formale significatum hujus nominis, *Personæ Divinæ*? Per quid verò divinx personæ constituantur, dicemus infra, quando de personis in comparatione ad relationes sive proprietates differemus.